

Національний технічний університет
"Дніпровська політехніка"

Навчально-науковий Інститут економіки
Фінансово-економічний факультет

Кафедра економічного аналізу і фінансів

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до кваліфікаційної роботи
ступеню магістра

студентки Стефаненкової Юлії Сергіївни
(ПІБ)

академічної групи 072м-21-1 (денна форма навчання)
(шифр)

спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(код і назва спеціальності)

освітньо-професійної програми: «Фінанси, банківська справа та страхування»

на тему: « Управління кредитною політикою банку (на прикладі АТ КБ «ПРИВАТБАНК»)»

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
Кваліфікаційної роботи	Штефан Н.М.			
Рецензент	Рожко Ю.В.			
Нормоконтролер	Федорова О.Г.			

Дніпро
2022

**Національний технічний університет
"Дніпровська політехніка"**

ЗАТВЕРДЖЕНО:
завідувач кафедри
економічного аналізу і фінансів
(повна назва)
_____ **Д.С. Букресва**
(підпис) (прізвище, ініціали)
« _____ » _____ 2022 року

**ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
ступеню магістра**

студентці **Стефаненковій Юлії Сергіївні** академічної групи **072м-21-1**
(прізвище, ініціали) (шифр)
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(код і назва спеціальності)

**На тему: «Управління кредитною політикою банку (на прикладі АТ КБ
«ПРИВАТБАНК»»»**

затверджену наказом ректора НТУ "Дніпровська політехніка" від **24.10.2022р.** №**1169-с**

Розділ	Зміст	Термін виконання
ВСТУП	Актуальність теми, мета і завдання, об'єкт і предмет роботи, методи, наукова та практична цінність, апробація результатів, публікації, структура роботи	26.09.2022- 29.09.2022
Розділ 1	Теоретичні основи управління кредитною політикою банку	29.09.2022- 12.10.2022
Розділ 2	Аналіз і оцінка ефективності діяльності АТ КБ «Приватбанк»	13.10.2022- 27.10.2022
Розділ 3	Вдосконалення управління кредитною політикою комерційного банку в ринкових умовах	28.10.2022- 15.11.2022
Розділ 4	Результати вдосконалення управління кредитною політикою банку	16.11.2022- 30.11.2022-
ВИСНОВКИ		01.12.2022- 04.12.2022
Демонстраційний матеріал	Підготовка демонстраційного матеріалу до захисту	05.12.2022- 11.12.2022

Завдання видано

_____ (підпис керівника)

Н.М.Штефан

(прізвище, ініціали)

Дата видачі завдання **01.09.2022 р.**

Дата подання до екзаменаційної комісії **19.12.2022 р.**

Завдання прийнято до виконання

_____ (підпис студента)

Ю.С.Стефаненкова

(прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

Стор.

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНОЮ ПОЛІТИКОЮ БАНКУ.....	10
1.1. Сутність кредитної політики банку та стратегії її реалізації.....	10
1.2. Законодавча база здійснення банківських операцій.....	17
1.3. Оптимізація портфелю банківських продуктів в умовах розвитку Fin Tech з використання економіко-економічних моделей.....	20
Висновки до розділу 1.....	32
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ І ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ АТ КБ «ПРИВАТБАНК».....	34
2.1. Стан банківського сектору України в період воєнного часу.....	34
2.2. Характеристика банку.....	43
2.3. Аналіз діяльності АТ КБ «Приватбанк».....	50
2.3.1. Аналіз пасивних операцій банку щодо формування банківських ресурсів.....	50
2.3.2 Аналіз ефективності використання активів банку.....	61
2.4. Аналіз ефективності управління кредитною політикою банку.....	65
Висновки до розділу 2.....	73
РОЗДІЛ 3 ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНОЮ ПОЛІТИКОЮ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ В РИНКОВИХ УМОВАХ.....	76
3.1. Розвиток банківського сектору на базі новітніх фінансових технологій	
3.2. Оптимізація кредитного портфелю банку.....	78
Висновки до розділу 3.....	95
РОЗДІЛ 4 РЕЗУЛЬТАТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНОЮ ПОЛІТИКОЮ БАНКУ.....	98

4.1. Розрахунок прибутку від оптимізації структури кредитного портфелю банку.....	98
4.2. Розрахунок прогнозних показників вдосконалення управління кредитною політикою банку.....	99
Висновки до розділу 4.....	100
ВИСНОВКИ.....	102
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	106
ДОДАТКИ.....	110

ВСТУП

Кредитна політика – це стратегія і тактика банку в області кредитних операцій. Кожен банк формує власну кредитну політику, з урахуванням економічних, політичних, географічних, організаційних та інших факторів які впливають на його діяльність. В сучасних умовах російської агресії відчувається особливий вплив політичних та економічних факторів на банківську діяльність.

Для прийняття банком рішень на вибір власних цілей у сфері кредитування важливе значення мають:

- постановка загальних цілей діяльності банку на майбутній період відносно прибутковості й ліквідності;
- аналіз кредитного ринку по країні в цілому або регіону;
- оцінка перспектив розвитку ресурсної бази банку;
- вірна оцінка якості свого кредитного портфеля.

Питання, які стосуються кредитної політики банків та шляхів її оптимізації досліджували такі вчені, як: О.В. Васюренко, В.В. Волкова, О.Є. Гудзь, В. Грушко, О.О. Любар, В.В. Рисін, Ю.О. Русіна, О.І. Лаврушина та інші. Однак у більшості наукових досліджень недостатньо уваги приділено саме основним шляхам оптимізації кредитної політики, прийняттю рішень щодо підвищення якості кредитного портфеля.

При прийнятті таких рішень, при виборі шляхів оптимізації кредитної політики банку економіко-математичні методи майже не використовуються, що призводить до вибору не завжди оптимальних рішень. Все це свідчить про актуальність теми і зумовило вибір напряму дослідження в науковому і практичному аспектах.

Тому в дослідженні обґрунтовано вибір оптимальної структури кредитного портфеля за допомогою використання економіко-математичних моделей.

Мета дослідження полягає в розробці шляхів підвищення ефективності прийняття управлінських рішень у сфері управління кредитною політикою банку за допомогою розробки економіко-математичної моделі оптимізації структури кредитного портфеля банку за критерієм максимального прибутку; розробка практичних рекомендації щодо удосконалення механізму оптимізації структури кредитного портфелю банку з метою максимізації прибутку банку при заданому рівні ризику в умовах підтримання банківської ліквідності.

Відповідно до поставленої мети було вирішено такі наукові завдання:

- проведено дослідження науково-методологічних підходів до управління кредитною політикою комерційних банків;
- проаналізовано і тенденції розвитку фінансових ринків і банківського сектору України;
- оцінено ефективність політики управління кредитним портфелем та її впливу на фінансовий стан банку;
- вдосконалено кредитну політику банку на основі оптимізації структури кредитного портфелю банку;

Об'єктом дослідження – процес управління кредитною політикою банку.

Предметом дослідження – теоретико-методичні підходи та практичні аспекти процесу управління кредитною політикою банку.

Теоретичну основу дослідження склали праці вітчизняних і зарубіжних учених і фахівців в області фінансів, банківської справи, грошового обігу і кредиту. Дослідження базується на законодавчих актах України, нормативних документах Національного банку, різних міністерств і відомств, законодавчих та нормативних актах Верховної Ради України, внутрішньобанківських інструкціях та положеннях, фінансовій і статистичній звітності банку.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що розроблені теоретичні та методологічні положення доведені до рівня конкретної методики управління кредитною політикою та розробці рекомендацій щодо удосконалення кредитної політики.

Наукова новизна дослідження полягає в:

- удосконаленні методичного підходу до управління кредитною політикою банку на основі моделі оптимізації структури кредитного портфелю банку.

Апробація результатів дослідження. За результатами досліджень написана стаття « Оптимізація портфелю банківських продуктів в умовах розвитку FIN TECH з використання економіко-математичних моделей», яка надрукована в журналі « Ефективна економіка», 2022, № 3.

Структура та обсяг дипломної роботи. Робота складається з вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи - 116 сторінок. Робота містить 3 рис., 19 таблиць, 42 найменування у списку використаних джерел та 3 додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНОЮ ПОЛІТИКОЮ БАНКУ

1.1. Сутність кредитної політики банку та стратегії її реалізації

В сучасних умовах функціонування банківської системи України основна увага приділяється формуванню кредитної політики банку. Кредитна політика банку повинна бути спрямована як на зростання обсягів активів, так і на підвищення їх якості.

Серед науковців існують певні дискусії щодо визначень суті поняття «кредитна політика».

Н.А. Антіпова вважає кредитну політику «Частиною філософії банківського бізнесу, яка визначає внутрішню банківську процедуру видання кредиту, документообіг, моніторинг за кредитним портфелем, роботу з проблемними кредитами, встановлення процентних ставок по кредиту» [13].

Як стратегію і тактику банку в галузі кредитування, кредитну політику розглядає О. Вовчак: «Стратегія і тактика банку щодо спрямування коштів на кредитування клієнтів на основі принципів кредитування» [14].

На думку І. Гуцал: кредитна політика є складовою частиною загальної політики банку, спрямованої на досягнення його стратегічних цілей: дотримання фінансової стійкості, надійності, ліквідності та платоспроможності банку; реалізується через кредитний механізм і пов'язана із раціональною організацією кредитних відносин, їх управлінням та регулюванням для досягнення конкретних цілей окремого банку [15].

Л. Толстошеєва під кредитною діяльністю банків розуміє сукупність дій, спрямованих на формування необхідних обсягів кредитних ресурсів через залучення коштів юридичних і фізичних осіб та розміщення цих ресурсів на

кредитному ринку з дотриманням загальноприйнятих принципів та наявних правових норм [29].

Такої ж думки дотримується Н. Островська, яка вважає, що кредитна діяльність банку – це комплекс дій, спрямованих, окрім безпосередньої організації кредитного процесу, на досягнення високої ефективності кредитних вкладень, задоволення попиту на кредитні послуги, мінімізацію кредитного ризику та формування стійких конкурентних переваг у кредитній сфері [26].

I. Карбівничий розглядає кредитну політику як «сукупність базових принципів та критеріїв прийняття управлінських рішень у сфері кредитної діяльності банку з метою реалізації його кредитного потенціалу та ефективного впливу на економіку країни на різних її рівнях» [19].

З точки зору О.О. Любар, кредитна політика – це система заходів банку в царині кредитування його клієнтів, здійснюваних банком для реалізації його стратегії і тактики в даному регіоні в певний період часу. Кредитна політика як основа процесу управління кредитом визначає пріоритети в процесі розвитку кредитних стосунків, з одного боку, і функціонування кредитного механізму – з іншого[23].

Для ефективною реалізації кредитної діяльності кожний банк створює та забезпечує особисту кредитну політику, обираючи власне співвідношення прибутковості і ризику.

Необхідність розробки кредитної політики як основи діяльності банку зумовлено, насамперед тим, що вона дає змогу планувати, регулювати, контролювати, раціонально організувати взаємовідносини між банком і його клієнтами щодо зворотного руху грошових коштів.

Тому метою кредитної політики банку є створення високоякісних активів, які забезпечують постійний плановий рівень прибутковості; вкладання кредитних коштів у економічно перспективні, рентабельні проекти; розроблення й активне впровадження нових кредитних технологій, кредитних

продуктів і послуг; зміцнення і підвищення конкурентоспроможності на ринку; підвищення якості наданих послуг.

Основними завданнями кредитної політики банку є:

- забезпечення високоприбуткового розміщення коштів банку;
- постійний контроль над структурою кредитного портфеля і його якісним складом;
- надання надійних і рентабельних кредитів, мінімізація і диверсифікація кредитних ризиків.

Кредитна політика повинна визначати:

- структуру кредитного портфеля,
- критерії оцінювання кредитів;
- пріоритетність розгляду на кредитному комітеті заявок на одержання кредиту;
- повноваження відповідальних осіб за кредитування;
- перелік документів, необхідних до кредитної заявки;
- правила розрахунку і створення резервів щодо простроченої заборгованості.

Введення кредитної політики передбачає досягнення таких цілей банку, як виявлення, аналіз, оцінювання та контроль кредитних ризиків, забезпечення проведення банківських операцій відповідно до встановлених лімітів, процедур, положень, розмежування функцій та відповідальності працівників у процесі кредитування.

Основними суб'єктами формування і реалізації кредитної політики є:

- кредитний комітет (розробляє проект кредитної політики та механізм її реалізації),
- кредитний департамент (аналізує проект кредитної політики та вносить у нього свої коригування),
- Правління банку (затверджує проект кредитної політики банку),

-працівники кредитного відділу (реалізують кредитну політику банку),
-Ревізійна комісія і Спостережна рада банку (контролюють дотримання встановлених вимог кредитної політики).

Кредитна політика банку може бути:

- консервативною (якщо частина кредитів у загальному обсязі робочих активів не перевищує 30%),

-помірною (питома вага кредитів у загальному обсязі робочих активів становить 30–50%),

-агресивною (частина кредитів перевищує 50% загального обсягу робочих активів).

Отже, на нашу думку, кредитна діяльність банку – це складник банківської діяльності, що являє собою узгоджену за стратегічними і тактичними цілями сукупність внутрішньобанківських процесів і практичних дій, спрямованих на формування кредитних ресурсів та їх розподіл за контрольованого рівня ризиків з метою отримання прибутку.

Основними етапами розробки кредитної політики банку є:

1. Аналіз кредитної діяльності банку в попередньому періоді, який має на меті визначення динаміки обсягу, складу та рівня ефективності цієї діяльності, а саме, аналізують:

— загальний обсяг кредитного обігу;

— обіг та рівень використання кредитного потенціалу;

— структуру кредитного обігу за окремими формами та видами кредиту;

— питому вагу неповернених кредитів;

— середній рівень процентних ставок загалом та в тому числі за формами та видами кредиту тощо.

2. Дослідження факторів зовнішнього кредитного середовища та прогнозування розвитку, що має на меті визначення впливу форм державного регулювання економічного стану країни тощо.

3. Оцінка внутрішнього ресурсного потенціалу банку та можливість його розвитку, а саме:

- розмір статутного капіталу банку та можливість його нарощення;
- рівень прогресивності інноваційних технологій у галузі кредитного менеджменту;
- ефективність діючої структури та методів управління кредитної діяльності.

4. Формування системи стратегічних цілей кредитної політики є найбільш відповідальним етапом. Вони повинні бути узгоджені зі стратегічними цілями банку, мати альтернативний характер та визначати основні напрями стратегії у галузі кредитування.

5. Обґрунтування типу кредитної політики. Критерієм такого обґрунтування виступає рівень ризику цих операцій, які будуть здійснюватись у процесі кредитування. Зі загальної сукупності виокремлюють три типи кредитної політики:

- 1) консервативний;
- 2) помірний;
- 3) агресивний.

Агресивна політика. Їй надають перевагу керівники фінансово-кредитних установ, які мають на меті якнайшвидше збільшити кредитний портфель, не приділяючи достатньої уваги визначенню рівня ризику. Зазвичай вона притаманна фінансовим установам, які лише зайшли на ринок або керівництво яких має на меті в найближчому майбутньому вигідно продати установу. Значення, що характеризує відповідність структури кредитного портфеля цій кредитній політиці, буде зростати прямо пропорційно до збільшення у загальній структурі кредитного портфеля питомої ваги фінансових ресурсів, що спрямовані на видачу ризикових або беззаставних кредитів.

Помірно агресивна. Притаманна фінансово-кредитним установам, які вже зайняли певний сегмент ринку кредитних послуг у сфері кредитування фізичних осіб. Зазвичай керівництво таких установ приділяє достатню увагу оцінюванню ступеня ризику кредитного портфеля, віддаючи перевагу позичальникам із високим класом надійності. Водночас із метою одержання додаткового прибутку видача беззаставних кредитів, а також кредитування позичальників, клас надійності яких "В" та нижче, повністю не припиняється. Рівень відповідності структури кредитного портфеля помірно-агресивній політиці збільшуватиметься у випадку, якщо доступний ресурс буде розподілено приблизно порівну між позичальниками з високим і низьким класами надійності. Дотримуючись цієї політики, керівництво фінансово-кредитної установи намагається балансувати в межах допустимого рівня ризику та доходністю кредитного портфеля.

Консервативна політика. Характерна для тих фінансово-кредитних установ, які у своїй кредитній діяльності не схильні до ризику. Зазвичай її дотримуються банки з іноземним капіталом, які тривалий час перебувають на ринку і мають на меті забезпечити свою стабільну роботу, надаючи перевагу позичальникам із високим класом надійності. Значення відповідності структури кредитного портфеля, що відповідає консервативній кредитній політиці комерційного банку, буде збільшуватись прямо пропорційно до частки кредитів, що спрямовані на кредитування позичальників, клас надійності яких "А" або "Б".

Відповідно теорії справедливої відсоткової ставки: чим вищий клас надійності позичальника, тим нижча для нього повинна бути величина відсоткової ставки.

6. Розробка основних параметрів організації кредитного процесу та визначення ступеня відповідальності кредитних менеджерів різного рівня. Цей етап має на меті визначення алгоритмів дій щодо прийняття відповідних

управлінських рішень за кредитами, що стосується встановлення конкретних вимог, а саме:

- до прийняття на розгляд кредитної заявки від клієнта;
- до перевірки окремих даних, наведених у кредитній заявці;
- до процедури інкасації дебіторської заборгованості за наданими кредитами.

7. Формування механізму контролю за здійсненням кредитної політики, що має на меті розробку системи заходів щодо її реалізації в певному періоді.

8. Загальна оцінка розробленої кредитної політики банку. Вона включає:

- внутрішню збалансованість цільових показників за окремими напрямками кредитної політики банку;
- допустимість рівня ризиків, економічний ефект, пов'язаний із реалізацією кредитної політики тощо.

До найважливіших зовнішніх чинників впливу на кредитну політику банку належать:

- загальний стан економіки країни, темпи інфляції;
- грошово-кредитна політика Національного банку України;
- рівень доходів населення, здатність споживати банківські послуги, наявність соціальних пільг;
- регіональна та галузева специфіка функціонування банку;
- рівень цін на банківські продукти та послуги;
- соціальна напруженість;
- політизованість суспільства;
- попит на кредити банку його клієнтів.

До найважливіших внутрішніх чинників, які визначають кредитну політику банку щодо кредитування фізичних осіб, належать:

- кредитний потенціал банку;
- ступінь ризику та придатності окремих видів споживчих позик;

- стабільність депозитів;
- спектр виконуваних операцій і послуг;
- забезпеченість позик;
- професійна підготовленість, кваліфікація та досвід персоналу банку;
- клієнтура банку;
- цінова політика банку.

Основними елементами внутрішньої структури кредитної політики банку є:

- стратегія щодо основних напрямів кредитного процесу;
- тактика банку щодо організації кредитування;
- контроль і моніторинг щодо здійснення обраної (узгодженої) стратегії і тактики.

Виходячи з цього визначення, доцільно виділити такі основні етапи організації кредитної діяльності:

- 1) організаційне забезпечення кредитної діяльності;
- 2) формування кредитних ресурсів банку;
- 3) здійснення кредитних операцій;
- 4) управління ризиками кредитної діяльності банку;
- 5) моніторинг та контроль кредитної діяльності.

Основними методами кредитної політики є зміна величини облікової ставки та норм обов'язкових резервів, операції на відкритому ринку, обмеження або стимулювання розмірів кредиту тощо.

1.2. Законодавча база здійснення банківських операцій

Нормативно-правове поле регулювання банківської справи в Україні почало формуватися з часу проголошення незалежності України.

Основою банківського законодавства є Конституція України [1]. Всі законодавчі та нормативно-правові акти повинні прийматися з врахуванням принципів та положень Основного Закону держави. Саме такі документи формують адекватну правову інфраструктуру у державі, в якій існує верховенство закону.

Правова інфраструктура банківського регулювання в Україні має три рівні:

1) Законодавство. За відсутності єдиного систематизованого нормативно-правового акту, норми якого б урегульовували взаємовідносини, що виникають у сфері банківської діяльності, такого, як наприклад, Банківський кодекс, банківське законодавство, класифікують як загальне, такі спеціальне.

До загального законодавства належать Закони України, які визначають основні принципи діяльності суб'єктів ринку, наприклад, Закон України «Про господарські товариства» [3], Закон України «Про інвестиційну діяльність»[4], тощо.

Спеціальне законодавство спрямоване на врегулювання взаємовідносин між суб'єктами ринку банківських послуг. До нього належать Закон України «Про банки і банківську діяльність» [2], Закон України «Про Національний банк України»[5], Закон України «Про державне регулювання ринку фінансових послуг»[6], Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні»[7], Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [8], Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [9], «Про цінні папери та фондовий ринок» [10], тощо.

Серії регулятивних правил. Регулятивні (підзаконні нормативні) акти стосуються безпосередньо правил здійснення банківських операцій, які розробляють компетентні наглядові органи. Сюди можна віднести Постанови Кабінету Міністрів, Постанови Правління НБУ, Укази Президента [11,12]. Приклади охоплюють і правила регулювання достатності капіталу; порядок

формування обов'язкових резервів; правила здійснення валютних операцій тощо.

2) Роз'яснення та коментарі до нормативно-правових документів. Це інтерпретація нормативно-правових актів, що надає наглядовий орган для деталізації своїх дій щодо застосування законодавства або регулятивних правил.

Крім кредитної політики, кожен банк має внутрішні положення з кредитування, які є внутрішньобанківськими нормативними документами, що регламентують механізм надання кредитів і підвищення надійності кредитного портфеля банку, а також уніфікацію процедури кредитування в усіх структурних підрозділах банку.

Положення про кредитування визначає обсяги кредитної діяльності банку, напрями використання кредитних ресурсів, порядок надання кредитів, їх обслуговування та стягнення, процентні ставки за кредитами різних типів; контроль за виконанням кредитного процесу.

Банки здійснюють кредитні операції у межах кредитних ресурсів, які вони утворюють у процесі своєї діяльності. Кредитні ресурси – це власні, позичені або залучені кошти, які кредитори використовують для виконання кредитних операцій задля отримання прибутку і/ або досягнення соціального ефекту [24].

Банки можуть позичати один в одного на договірних засадах ресурси, залучати та розміщувати кошти у формі депозитів, вкладів і здійснювати взаємні операції, передбачені їх статутами. У разі недостатності коштів для здійснення кредитних операцій і виконання взятих на себе зобов'язань банки можуть одержувати кредити в НБУ. Залучення ресурсів формує кредитний потенціал банку.

У навчальній економічній літературі «кредитний потенціал банку» визначається як розмір мобілізованих у банку коштів за мінусом резерву ліквідності [21]. Ця категорія розглядається з позиції наявності поточного ресурсного потенціалу з урахуванням створення обов'язкових і додаткових

резервів. Однак джерелом кредитного потенціалу може бути не тільки поточний, але й загальний ресурсний потенціал банку. Тому поняття «кредитний потенціал банку» необхідно розглядати у ширшому розумінні: це ресурси, що визначають можливості банківської установи щодо розвитку кредитування, що формуються з урахуванням попиту на кредитні ресурси, наявності альтернативних напрямів фінансування, а також величини ресурсного потенціалу банку й формування необхідних резервів [17].

Законодавство України під банківським кредитом визначає будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, будь-яку гарантію, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми [2]. Це означає, що кредитною є будь-яка операція, виконуючи яку, банк (кредитор) надає позичальникові кошти у тимчасове використання, а той зобов'язується їх повернути та внести плату за користування ними у визначений термін [28].

1.3. Оптимізація портфелю банківських продуктів в умовах розвитку Fin Tech з використання економіко-економічних моделей

Сучасний етап розвитку банківської системи вимагає від кожного банку посилення уваги потреб споживача як центрального суб'єкта фінансових відносин і, відповідно, оптимізації своїх внутрішніх процесів для створення сучасних портфелів банківських продуктів високої якості. Вдосконалення моделей співпраці банківських установ з клієнтами має орієнтуватися на покращення комунікацій, застосування персоніфікованого підходу до споживачів, щоб забезпечити їх лояльне ставлення та запобігти розриву між пріоритетами банків та їх клієнтів.

Зростання рівня якості власних портфелів продуктів у розрахунку на широке коло як корпоративних, так і приватних клієнтів можливе у разі розвитку IT-інфраструктури, активної діджиталізації банків, що створюють можливості застосування сучасних фінансових технологій.

Прогрес науки та техніки дуже швидко рухається. У цьому змінюються технологічні способи життя суспільства. FinTech – це нове бачення та потужний тренд у фінансовій сфері. FinTech приваблює як розробників програм, так і гравців фінансового ринку, які готові впроваджувати інноваційні рішення в життя. Завдяки FinTech дедалі більше кардинально змінюються традиційні послуги, такі як кредити, грошові перекази, мобільні платежі тощо.

В умовах посилення конкуренції на ринку банківських послуг та, як наслідок, необхідності перманентного підвищення економічної ефективності діяльності банківських організацій актуалізується завдання формування та використання економіко-математичних моделей, що дозволяють значною мірою збільшити швидкість і якість управлінських рішень, що приймаються. В даний час більшість таких рішень банки приймають експертним шляхом або на підставі одноразових розрахунків економічної ефективності окремих проектів з урахуванням наявних статистичних даних про динаміку макроекономічних процесів. Завдання такого роду, як правило, реалізуються на базі стохастичних економіко-математичних моделей, заснованих на знанні імовірнісних характеристик параметрів, що моделюються. Для їх побудови необхідно дотримуватись досить жорстких умов на реалізацію аналізованих процесів, що важко виконати на практиці. У зв'язку з цим для вирішення багатокритеріальної оптимізаційної задачі управління роздрібним підрозділом комерційного банку пропонується використовувати динамічні економіко-математичні моделі, в які включені керуючі впливи та векторний критерій якості.

Аналізу та методам оптимізації портфеля банківських продуктів, найбільш вигідному плану розподілу та перерозподілу інвестицій присвячено велику кількість досліджень.

Економіко-математична модель завдання вибору оптимальної структури портфеля вперше була запропонована Г. Марковицем. Інший відомий американський учений-економіст Д. Тобін узагальнив це завдання, показавши, що оптимальна структура портфеля цінних паперів залежить від схильності інвестора до ризику [31-33]. Вітчизняні вчені також активно розвивали теорію управління інвестиційними портфелями (серед них можна назвати таких вчених, як Б.Л. Луців [22], Б.І. Пшик [27], Л. Дума та М. Бурда [18]). Згодом деякі вчені почали використовувати динамічні моделі для характеристики інвестиційного портфеля Д.Ф. Кузнєцова, В.В. Домбровського [20, 16]. Однак і серед вітчизняних учених немає єдиної думки щодо моделювання оптимального інвестиційного портфеля банку [30].

Банківська система України розгорнула активну діяльність на ринку фінансових послуг, прийшовши до відносної економічної стабільності після фінансової кризи. Побудова якісного портфеля банківських продуктів неможливе без урахування зовнішніх та внутрішніх факторів впливу на процес формування його структури та величину якісних характеристик. Таким чином, оптимізація кредитного та депозитного портфелів банку сприятиме покращенню ситуації у загальному портфелі продуктів окремого банку.

Також слід зазначити, що портфель банківських продуктів повинен відповідати відповідним принципам (рис.1.1). Дотримання цих принципів щодо складання портфеля банківських послуг також сприятиме його оптимізації.

Оптимізація - це знаходження найкращого (з безлічі можливих) варіантів вирішення задачі при заданих вимогах, обмеженнях. Так, оптимізація портфелю банківських продуктів полягає у визначенні шляху досягнення мети при найкращих (зазвичай мінімальних або максимальних) значеннях показників, що

характеризують цей процес, наприклад, за мінімальний проміжок часу, з найбільшим економічним ефектом, з максимальною точністю. Або у найбільш загальному випадку: вибір найкращого (оптимального) варіанта з безлічі можливих. В економіці - визначення значень економічних показників, у яких досягається оптимум, тобто оптимальний, найкращий стан системи. Найчастіше оптимуму відповідає досягнення найвищого результату за даних витрат ресурсів або досягнення заданого результату при мінімальних ресурсних витратах.

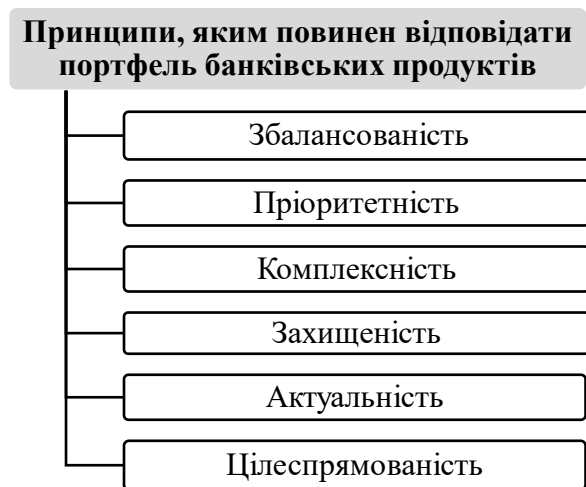

Рис. 1.1- Принципи, яким має відповідати портфель банківських продуктів

В даний час можна виділити такі підходи до вирішення цієї проблеми:

- метод пасивної еволюції;
- моделювання кредитного ризику;
- портфельна теорія Марковіца;
- портфельна теорія Тобіна;
- критерію Вальда;
- критерію Максимаксу;
- критерію Севіджа;
- коефіцієнти Лапласа та варіації.

Метод пасивної еволюції є методом поступового припинення потоків платежів банку при повній зупинці ним активних дій (операцій з розміщення та залучення коштів, з продовженням лише взаєморозрахунків з уже наявними клієнтами). Сенс цього методу полягає в оцінці працездатності банку, його можливості до виконання своїх зобов'язань у таких штучно створених умовах. Алгоритм цього методу полягає в наступному. Для кожного дня розраховують сумарні грошові вилучення, які складаються з планових вилучень і панічних добавок, які є боргом за попередні періоди, у разі, якщо банк у цей час відчував фінансові труднощі. Для їх покриття використовують: готівку, частину активів (мається на увазі їх продаж), штраф (за нестачу готівки). Мається на увазі своєрідний одноденний кредит, де банк купує кошти на міжбанківському ринку для покриття вилучення, що виникає сьогодні, за які він розплатиться завтра за рахунок частини реалізованих активів. У разі коли коштів банку не вистачає для покриття сумарних грошових вилучень, банк визнається неспроможним і пасивна еволюція припиняється. Якщо ж активів достатньо, то обчислюються величини та залишки активів.

Переваги даного методу:

- легко поєднати з іншими методами;
- рішення можуть бути інтерпретовані;
- обробляється велика кількість альтернативних рішень.

Недоліки даного методу:

- евристичний характер еволюційних обчислень не гарантує оптимальність отриманого рішення;
- відносно висока обчислювальна трудомісткість,
- відносно невисока ефективність на завершальних фазах моделювання еволюції.

Описаний вище метод пасивної еволюції називається іноді методом прогнозу ліквідних активів. Треба звернути увагу на те, що для більш точних

прогнозів при його застосуванні використовується імітаційне моделювання процесу руху грошових коштів банку, що враховує не лише окремі події, що здійснюються з високою часткою ймовірності (виконання зобов'язань за договірними відносинами, здійснення витрат, передбачених кошторисом), а й середньостатистичні показники зміни ресурсної бази та працюючих активів банку.

При моделюванні кредитного ризику, ризик розглядається у трьох варіантах: коли позичальники виплачують борг не вчасно, виплачують не всю суму, заявлену у договорі, або виплачують борг не відразу, а частинами. Для даного підходу характерно те, що ризик затримки чи неповернення кожного окремо взятого кредиту в момент рішення видачі кредиту або відмови клієнту неможливо визначити. Тому в даному випадку пропонується обмежитися усередненою сумою повернення кредиту.

Банки вже використовують моделі кредитного ризику для іпотеки та споживчого кредитування протягом десятиліть. Моделі кредитного ризику, як правило, відомі як моделі кредитного скорингу, які були вперше розроблені для споживчого кредитування через велику кількість. Навпаки, є багато маленьких комерційних позичальників, і це тільки в останні кілька років, моделі кредитного ризику для кредитів були успішно створені на ринку і інтегровані в процедурах управління ризиками банків.

Переваги цієї моделі:

- ймовірність дефолту перестав бути постійної величиною, а може змінюватися протягом часу;
- аналітичний метод розрахунку;
- порівняно невеликий обсяг вхідних даних, облік макроекономічних чинників в оцінці ймовірності дефолту.

Недоліки цієї моделі:

- спрощеність;

– неможливість інтегрувати кредитний ризик із ринковим.

Портфельна теорія Марковіца – методика формування інвестиційного портфеля, спрямована на оптимальний вибір активів, виходячи з необхідного співвідношення прибутковості/ризик [31-33].

Після проведеної Марковіцем формалізації, з математичної точки зору завдання формування оптимального портфеля являло собою завдання квадратичної оптимізації при лінійних обмеженнях.

Для побудови простору можливих портфелів Марковіц запропонував використовувати клас активів, вектор їх середніх очікуваних прибутків та матрицю коваріацій.

На основі цих даних будується безліч можливих портфелів з різними співвідношеннями прибутковості/ризик.

Оскільки в основі аналізу лежать два критерії, менеджер обирає портфелі:

– або пошуком ефективних, чи не поліпшуваних рішень. У цьому випадку будь-яке рішення, краще знайдених за одним параметром обов'язково буде гіршим за інше;

– або вибираючи головний критерій (наприклад, прибуток має бути не нижче певної величини), інші використовуючи лише як критеріальні обмеження;

– або задаючи певний критерій, який є суперпозицією зазначених двох (наприклад, їх функцією).

Це i є очікувана прибутковість. Якщо інвестиційний портфель складається з деякого числа інструментів, то загальна очікуваний прибуток портфеля розраховується як сума творів доходності окремих інструментів на їхню частку в портфелі:

$$E_p = \sum W_i \cdot e_i, \quad (1.1)$$

E_p – очікувана прибутковість портфеля;

e_i – очікувана прибутковість i -го фінансового інструменту;

W_i – частка i -го фінансового інструменту в портфелі.

Відхилення прибутковості інструменту від очікуваної величини виражається через дисперсію:

$$\sigma^2 = \frac{1}{n} \sum (e_i - \langle e \rangle)^2, \quad (1.2)$$

$\langle e \rangle$ – середнє значення інструмента за весь інтервал;

n – кількість періодів;

σ^2 – дисперсія прибутковості інструменту на даному інтервалі.

У портфельній теорії Марковіца кредитний портфель оптимізується за допомогою математичного моделювання. Завдання зводиться до максимізації очікуваного доходу (цільової функції), а відповіддю неї буде рішення банку видавати клієнту кредит чи відмовити йому у цій послугі. Підхід Марковіца допомагає банку вирішити дві проблеми: мінімізувати ризики та максимізувати прибутковість кредитного портфеля.

Переваги теорії Марковіца:

- портфель формується на засадах стабільності. Відсутня гра на коливаннях, відбувається постійна перетряска портфеля з метою підтримки оптимального співвідношення активів;

- не використовується плече та короткі позиції.

Недоліки теорії Марковіца:

- основна увага приділяється аналізу поведінки окремих активів (акцій, облігацій);

- основною характеристикою активів є виключно прибутковість, тоді як інший фактор – ризик – не отримує чіткої оцінки при інвестиційних рішеннях.

Застосування підходу Марковіца до формування кредитного портфеля банку не набуло широкого поширення. Проблеми застосування викликає складний

математичний апарат, і навіть наявність розвиненої системи збору інформації для реалізації моделі.

За критерієм Вальда оцінкою i -ї альтернативи є її найменший виграш:

$$W_i = \min(x_{ij}), j = 1 \dots M, \quad (1.3)$$

x_{ij} – альтернативи;

j – стан природи.

Оптимальною визнається альтернатива з максимальним найгіршим виграшем:

$$X^* = X_k, W_k = \max(W_i), i = 1 \dots N, \quad (1.4)$$

Переваги критерію Вальда:

– гранично консервативний, тобто його застосовують у ситуації, у якій не резонно ризикувати.

– простий у обчисленні.

Недоліком критерію Вальда є його надмірна песимістичність, і, як наслідок, не завжди логічний результат.

Критерій Севіджа дещо відрізняється від решти. Оцінка альтернатив проводиться не за вихідною матрицею, а за так званою «матрицею жалю» або, як її ще називають у деяких джерелах, «матрицею ризиків». Порядок застосування критерію Севіджа наступний.

1. Для кожного стану природи j (стовпця матриці) визначається максимальне значення виграшу u_j :

$$u_j = \max(x_{uj}), \quad (1.5)$$

2. Для кожної клітини вихідної матриці X знаходиться різниця між максимальним виграшем r_j для даного стану природи і результатом у комірці x_{ij} , що розглядається:

$$r_{ij} = u_j - x_{ij}, \quad (1.6)$$

u_j - максимальне значення виграшу;

З отриманих значень складається нова матриця R – «матрицю жалю» або, як її ще можна назвати, матриця недоотриманих виграшів.

3. Для кожної альтернативи у новій матриці R знаходиться найбільший можливий недоотриманий виграш («максимальний жаль»). Це і є оцінкою цієї альтернативи за критерієм Севіджа S_i :

$$S_i = \max(r_{ij}), j = 1...M, \quad (1.7)$$

4. Оптимальною може бути визнана альтернатива з мінімальним найбільшим недоотриманим виграшем:

$$X^* = X_k, S_k = \min(S_i), i = 1...N, \quad (1.8)$$

Недоліком критерію мінімакських жалів є обчислення величин жалю за ситуацією. Тому критерій Севіджа чутливий до складу вихідної множини альтернатив і не має властивості незалежності (стійкості) від «сторонніх» (додаткових) альтернатив.

Ще раз підкреслимо, що на відміну від інших критеріїв, найкращою альтернативою є та, для якої значення критерію Севіджа є мінімальним, оскільки критерій відображає найбільший з можливих недоотриманих виграшів для даної альтернативи. Зрозуміло, що менше можна недоотримати, тим краще.

Діаметральною протилежністю критерію Вальда є так званий критерій «максимуму». Якщо Вальд відображав погляд граничного песиміста, то максимум відповідає відношенню крайнього оптимізму. Вся увага приділяється лише найкращим результатам, тому оцінкою i -ї альтернативи за даним критерієм є її найбільший виграш M_i :

$$M_i = \max(x_{ij}), j = 1...M, \quad (1.9)$$

Оптимальною вважається альтернатива з максимальним найбільшим виграшем:

$$X^* = X_k, M_k = \max(M_i), i = 1...N, \quad (1.10)$$

За критерієм «максимуму» оптимальним є проект X_2 , який може забезпечити найбільший прибуток при найкращому збігу обставин.

Критерій «максимаксу» не враховує жодних інших результатів, крім найкращих. Тому його застосування, по-перше, може бути небезпечним, і, по-друге, як і критерій Вальда може призводити до нелогічних рішень. Наприклад, серед альтернатив $A \{-100; 0; 500\}$ і $\{200; 300; 400\}$ з позиції «максимаксу» кращою є A , проте вона несе в собі і небезпеку збитків (-100), і взагалі всі результати, крім кращого набагато поступаються B . Тому практичне застосування критерію «максимаксу» дуже обмежене.

Перевагами цієї моделі є:

- відсутність необхідності в точних вихідних даних та дорогих програмних засобах;
- можливість проводити оцінку до розрахунку ефективності проекту;
- простота розрахунків.

Недоліком цієї моделі є складність у залученні незалежних експертів та суб'єктивність оцінок.

Критерій Лапласа ґрунтується на принципі недостатнього обґрунтування. Оскільки в рамках інформаційного підходу в ситуації невизначеності ймовірності станів невідомі, немає підстав стверджувати, що вони різні. Тому можна припустити, що вони однакові.

За критерієм Лапласа як оцінку альтернативи використовується середній виграш:

$$L_i = \frac{\sum_{j=1}^M x_{ij}}{M}, \quad (1.11)$$

Оптимальною є альтернатива з максимальним середнім виграшем:

$$X^* = X_k, L_k = \max(L_i), i = 1 \dots N, \quad (1.12)$$

Формула коефіцієнта варіації:

$$V = \frac{\sigma}{x} \cdot 100\%, \quad (1.13)$$

σ – середньоквадратичне відхилення при вибірці;

\bar{x} – середньоарифметичне значення розкиду значень.

Цей показник вимірюється у відсотках (якщо помножити на 100%). У статистиці прийнято, що якщо коефіцієнт варіації:

- менше 10%, то рівень розсіювання даних вважається незначним;
- від 10% до 20% - середнім;
- більше 20% і менше або дорівнює 33% – значним;
- значення коефіцієнта варіації не перевищує 33% – сукупність вважається однорідною;
- якщо більше 33% – неоднорідною.

Середні, розраховані для однорідної сукупності – значні, тобто дійсно характеризують цю сукупність, для неоднорідної сукупності – незначні, не характеризують сукупність через значний розкид значень ознаки в сукупності.

Переваги показника – його простота.

Недоліки – він залежить лише від двох крайніх значень ознаки та не враховує частот у варіаційному ряду. Внаслідок того, що цей показник не відображає ступінь коливання всіх варіантів, його використовують лише для наближеної характеристики розмірів варіації ознак або коли потрібно знати мінімальне або максимальне значення.

Перелічені оптимізаційні та прогностні моделі відносяться до «приватних» моделей «банківської фірми», що орієнтовані на вирішення конкретних завдань вибору та управління банківським портфелем.

Економіко-математичне моделювання банківської діяльності дозволяє поглянути на проблематику феномена динамічної стійкості банку з позиції традиційно використовуваного в аналізі економіко-математичних моделей інструментарію для оцінки стабільності оптимальних рішень.

Застосування запропонованої моделі дозволяє вирішити одне із найважливіших завдань процесу – формування оптимального портфелю

банківських продуктів, а також визначення необхідних стандартів для забезпечення найкращих значень критеріїв якості процесу управління.

Перспективним напрямком є ускладнення запропонованої економіко-математичної моделі шляхом розширення фазового вектору системи та включення додаткових критеріїв якості реалізації досліджуваного процесу. Крім того, розроблена економіко-математична модель може стати основою для створення, впровадження та застосування інтегрованої інформаційно-аналітичної системи підтримки прийняття управлінських рішень у банківській сфері.

Висновки до розділу 1

У першому розділі було розглянуто економічний зміст поняття «кредитна політика», основні завдання кредитної політики і основні етапи її розробки, охарактеризовано основні засади функціонування механізму формування та реалізації кредитної політики банківської установи.

Виходячи з цього можна зробити наступні висновки:

1. Необхідність розробки кредитної політики як основи діяльності банку зумовлено, насамперед тим, що вона дає змогу планувати, регулювати, контролювати, раціонально організувати взаємовідносини між банком і його клієнтами щодо зворотного руху грошових коштів.

2. Необхідність формування обґрунтованої та ефективною кредитної політики кожним комерційним банком за сучасних економічних умов пов'язана, перш за все, з важливістю активізації позитивного впливу кредитних відносин на обсяг та структуру грошової маси в країні і, як наслідок, на стабільність грошової одиниці, а по-друге, із забезпеченням потреби в додаткових джерелах фінансування розширеного відтворення.

Основними методами кредитної політики є зміна величини облікової ставки та норм обов'язкових резервів, операції на відкритому ринку, обмеження або стимулювання розмірів кредиту тощо.

Вдосконалення кредитної політики банків у сучасних умовах має передбачати такі заходи, як: підвищення стабільності банків; поліпшення якості кредитного портфеля; поліпшення структури активів банків; забезпечення інтересів вкладників банку; підвищення іміджу банку; формування кредитної інфраструктури. Кредитну політику комерційного банку потрібно спрямовувати як на зростання обсягів активів, так і на підвищення їх якості.

Шляхи оптимізації кредитної політики :

- регулярний аналіз стану кредитних відносин із кожним окремим позичальником;
- обґрунтована оптимізація кредитного портфеля банку за пріоритетними ознаками;
- вибір дієвих методик оцінки дохідності кредитної діяльності банку з використанням економіко-математичного моделювання ;
- перегляд депозитної політики банку, пошук інноваційних шляхів зміцнення й нарощення слабкої ресурсної бази банків ;
- стимулювання дострокового погашення кредитів;
- посилення контролю над кредитними ризиками та формування дієвих систем управління кредитним ризиком у кожному банку ;
- удосконалення кредитних технологій ;
- залучення до роботи в банку досвідчених менеджерів, які володіють навиками розроблення й упровадження пакетних кредитних послуг;
- досягнення високої якості сервісу і рівня диференціації банківського бренду.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ І ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ АТ КБ «ПРИВАТБАНК»

2.1. Стан банківського сектору України в період воєнного часу

На сьогоднішній день банківський сектор України перебуває у складному становищі. Згідно з Законом України "Про банки і банківську діяльність" [2] банківська система України структурно включає Національний банк України та інші банки. Програма реформ оздоровлення банківської системи, запропонована Національним банком України, призвела до суттєвого зменшення кількості банків (71) та до радикальних змін у функціонуванні найбільш важливих системних банків. Кількість комерційних банків в Україні, динаміка їх скорочення за останні роки відображено в табл.2.1.

Таблиця 2.1 - Кількість комерційних банків в Україні [27]

Показники	2018	2019	2020	2021	2022
Кількість діючих банків	82	77	75	74	71
з них з іноземним капіталом	38	37	35	33	33
у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	18	23	23	23	23

З одного боку, ліквідація неплатоспроможних банків та банків повинна позитивно вплинути на прозорість банківської системи. З іншого боку, надмірне зменшення учасників банківського сектору може призвести до погіршення конкурентного середовища та умов надання банківських продуктів.

Найбільшим стратегічним викликом банків України в середньостроковій перспективі залишаються показники ефективності діяльності, покращення яких можливе шляхом оптимізації та діджиталізації операційних процесів,

реалістичність реалізації яких було підтверджено адаптацією до нових стандартів проведення операцій на період пандемії (табл.2.2).

Таблиця 2.2 - Показники ефективності роботи банків [27]

Показники рентабельності	1.01.2018	1.01.2019	1.01.2020	1.01.2021	1.01.2022
Рентабельність активів	-1,94 %	1.65	4.35	2.54	4.09
Рентабельність капіталу	-15,96 %	10.73	34.18	19.97	35.15

Протягом дії воєнного стану Національний банк України продовжує реалізацію комплексу взаємопов'язаних заходів, спрямованих на підтримання фінансової стійкості держави та регулювання фінансового сектору.

Спрощено низку обмежень, щоб підтримати діяльність волонтерів: регулятор дав змогу банкам не застосовувати ліміт на розрахунки фізичних осіб-волонтерів із гривневих платіжних карток за кордоном з метою купівлі товарів військового призначення за умови дотримання одночасно визначених вимог. До переліку товарів, які мають змогу купувати волонтери-фізичні особи, належать: рації, бронешилети, каски, шоломи, військова та тактична форма, військове та тактичне взуття, захисний одяг, оптичні прилади для стеження, безпілотні літальні апарати, спальні мішки, каремати та засоби для надання домедичної допомоги. НБУ продовжує підписання угод із регуляторами європейських країн щодо можливості обміну готівкової гривні за кордоном.

Банкам дозволено продавати клієнтам банківські метали. Відновлено дозвіл продавати клієнтам банківські метали з фізичною поставкою у відділеннях. За оцінками регулятора, таке рішення сприятиме подальшій стабілізації ситуації в готівковому сегменті валютного ринку завдяки частковій переорієнтації попиту на готівкову іноземну валюту в банківські метали. Раніше банки мали змогу продавати клієнтам банківські метали лише в тих відділеннях,

які розташовані на територіях, що перебувають під загрозою окупації державою-агресором.

Спрощено валютні обмеження щодо використання корпоративних платіжних карток.

Незважаючи на воєнні дії, триває модернізація банківської системи країни. Згідно з повідомленням регулятора, плановий перехід на нове покоління СЕП (системи електронних платежів) відбудеться 1 квітня 2023 р. СЕП НБУ працюватиме в цілодобовому режимі (24/7) на базі міжнародного стандарту ISO 20022, що створить технологічне підґрунтя для приєднання України до Єдиної зони платежів у євро (SEPA) та реалізації сервісу миттєвих платежів в Україні.

Міжнародний стандарт ISO 20022 – універсальний спосіб взаємодії різних автоматизованих систем учасників фінансових і торгових ринків у світі. Він є основою функціонування європейських платіжних систем. Переведення платіжної інфраструктури України на міжнародний стандарт ISO 20022 триває з 2016 р.

Віднесено до категорії неплатоспроможних та виведено з ринку АТ «Банк Січ» у зв'язку з невиконанням ним у встановлений договором строк зобов'язань перед регулятором за кредитами рефінансування через недостатність коштів. Крім того, діяльність АТ «Банк Січ» характеризувалася неякісною системою корпоративного управління, неефективною бізнес-моделлю, здійсненням ризикових операцій, що підтверджується збитковою діяльністю та негативною динамікою нормативів капіталу установи. Станом на 1 серпня 2022 р. частка банку становила лише 0,3 % від чистих активів платоспроможних банків. Тому віднесення АТ «Банк Січ» до категорії неплатоспроможних жодним чином не впливає на стабільність банківського сектору України, який на сьогодні є стійким та платоспроможним. За перші шість місяців воєнних дій було визнано неплатоспроможними та виведено з ринку лише два невеликі банки

(АТ «Мегабанк» та АТ «Банк Січ»). Таким чином, ризик «банкопаду» наразі можемо оцінити як мінімальний.

На потреби військових зі спецрахунку, відкритого регулятором для підтримки ЗСУ, станом на 29 серпня 2022 р. перераховано понад 19,6 млрд грн. Зокрема, понад 7,2 млрд грн (у еквіваленті) надійшло з-за кордону в іноземній валюті (долари США, євро, фунти, канадські долари, китайські юані, японські єни, швейцарські франки, польські злоті, австралійські долари).

Упровадження зазначених вище заходів має сприяти спрощенню механізму підтримки ЗС України з боку волонтерів, амортизації об'єктивних труднощів тимчасового перебування українців за кордоном, зниженню попиту населення на готівкову валюту, забезпеченню більш комфортних умов ведення бізнесу, що пов'язаний із відрядженням співробітників за кордон, модернізації банківської системи та платіжної інфраструктури країни, фінансовому оздоровленню банківського сектору та очищенню його від проблемних установ, додатковому фінансуванню ЗСУ. [26]

У складний воєнний час платники підтримують державу сумлінною сплатою податків до бюджетів та єдиного соціального внеску (ЄСВ). У січні–серпні 2022 р. надходження (сальдо) до зведеного бюджету по платежах, що контролюються Державною податковою службою України, становили 726 млрд грн, що на 88,6 млрд грн, або на 13,9 % більше, ніж у січні–серпні 2021 р. Зокрема, до державного бюджету надійшло 482,8 млрд грн, що на 62,7 млрд грн, або на 14,9 % більше. До місцевих бюджетів сплачено 243,2 млрд грн, що на 25,9 млрд грн, або на 11,9 % більше відповідно. Єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у січні–серпні 2022 р. надійшло 261,3 млрд грн, що на 39,9 млрд грн, або на 18 % більше, ніж у січні–серпні 2021 р. [26]

Аналіз сучасного стану банківської системи України викликає об'єктивну необхідність у конкретизації актуальних проблем та факторів, що

стримують розвиток вітчизняного банківського сектора. Якщо розглянути структуру активів українських банків (табл.2.3), то можна відмітити, що при загальному збільшенні банківських активів більше ніж на 50%, сума наданих кредитів знизилась до 963664 млн. грн у 2021 році, підвищившись до 1 065 347 млн.грн у 2022 році.

Таблиця 2.3-Сумарні активи українських комерційних банків, млн.грн [27]

Показники	01.01.2018	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022
Активи (усього)	1336358	1360764	1494460	1822814	2 053 928
Активи в іноземній валюті	506533	494820	491855	585349	583 717
Загальні активи (не скориговані на резерви)	1848333	1911093	1982628	2209287	2 358 982
Загальні активи (не скориговані) в іноземній валюті	755091	778722	717422	745788	679 420
готівкові кошти	44564	2029	56878	73348	75 557
банківські метали	344	344	369	572	384
Кошти в НБУ	37357	1997	76126	2002	34 973
Коррахунки, що відкриті в інших банках	96280	86547	118221	176041	172 868
Строкові вклади в інших банках та кредити іншим банкам	28350	1992	1995	2037	60096
Цінні папери	425790	480608	538943	791345	829 887
Надані кредити	1042798	1118618	1033539	963664	1 065 347
кредити органам державної влади	1517	2865	4724	11545	26973
кредити суб'єктам господарювання	870302	919054	822020	752503	795 513
кредити фізичним особам	170938	196634	206761	199556	242 633
кредити небанківським фінустановам	42	66	33	60	228
Резерви за активними операціями банків	516985	555871	492069	375459	278 774

Але питома вага наданих кредитів в загальних банківських активах знижується (з 78 у 2018 році до 51.8% у 2022 році) і це є негативною тенденцією.

Аналіз банківських пасивів показує позитивну тенденцію зростання коштів суб'єктів господарювання (більш ніж у 1.5 рази), при цьому ще одним позитивним моментом є зростання саме строкових коштів (табл.2.4).

Таблиця 2.4-Сумарні пасиви українських комерційних банків,млн.грн [27]

Показники	1.01.2018	1.01.2019	1.01.2020	1.01.2021	1.01.2022
Пасиви (усього)	1336358	1360764	1494460	1822814	2053928
Капітал	163597	155650	200854	210640	255678
статутний капітал	495377	465532	470712	479932	481 535
Зобов'язання банків	1172761	1205114	1293606	1612174	1798250
Зобов'язання банків в іноземній валюті	613696	587929	568561	647002	613893
Строкові вклади інших банків та кредити від інших банків	50240				
кошти суб'єктів господарювання	403927	406166	498156	646491	758 434
у т.ч. строкові кошти суб'єктів господарювання	108214	110359	103191	147871	137417
кошти фізичних осіб	478565	508869	552592	682029	727022
у т.ч. строкові кошти фізичних осіб	325411	327615	336663	344353	314027
кошти небанківських фінустанов	22907	23794	26885	34704	41410
у т.ч. строкові кошти небанківських фінустанов	15225	15224	17397	17573	17926

Якщо ж розглянути структуру доходів українських банків, то можна відмітити значне зниження процентних доходів (на 17%) при одночасному значному зростанні комісійних доходів (на 40%) за останні чотири роки.

Структура доходів і витрат банків України показана в табл.2.5.

Таблиця 2.5 - Структура доходів і витрат банків України,% [27]

Показники	1.01.2018	1.01.2019	1.01.2020	1.01.2021	1.01.2022
ДОХОДИ	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
процентні доходи	69,6	70,0	62,9	59,0	61,6
комісійні доходи	20,9	25,6	25,5	28,3	34,0
результат від переоцінки та від операцій купівлі-продажу	4,1	-0,8	6,7	8,6	-0,03
інші операційні доходи	4,1	4,0	3,4	2,8	2,7
інші доходи	0,8	0,9	1,2	1,1	1,2
повернення списаних активів	0,6	0,3	0,4	0,3	0,5
ВИТРАТИ	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
процентні витрати	34,7	38,6	40,1	30,2	26,0
комісійні витрати	4,7	7,4	9,8	11,6	17,9
інші операційні витрати	5,7	7,5	6,4	7,7	9,3
загальні адміністративні витрати	21,6	29,3	34,1	33,2	39,8
інші витрати	7,4	0,9	1,3	1,3	2,0
відрахування в резерви	24,1	13,5	5,8	14,3	1,8
податок на прибуток	1,8	2,7	2,6	1,7	3,2

Процентні доходи складаються з процентних доходів від надання кредитних послуг, доходів від інвестицій у цінні папери та інших процентних доходів.

Як основну тенденцію останніх років спостерігаємо значне (більш ніж у 1.5 рази) зростання питомої ваги комісійних доходів банків, при зменшенні питомої ваги процентних доходів банків.

Структура кредитів показана в табл. 2.6.

Таблиця 2.6-Обсяг активних операцій та частка непрацюючих активів[27]

Активні операції	1.01.2019	1.01.2020	1.01.2021	1.01.2022
Кредитні операції: Кредити корпоративному сектору	959 601	847 259	795 405	835 658
непрацюючі кредити	535 770	456 074	371 157	301 665
частка непрацюючих кредитів, %	55,83	53,83	46,66	36.10
Кредити фізичним особам (включно із фізичними особами-підприємцями)	202 202	214 252	208 383	256 291
непрацюючі кредити	93 086	73 077	58 230	43 210
частка непрацюючих кредитів, %	46,04	34,11	27,94	16.86
Міжбанківські кредити, депозити (за виключенням коррахунків)	28 888	31 368	34 057	30 581
непрацюючі кредити	1 073	946	984	256
частка непрацюючих кредитів, %	3,71	3,02	2,89	0.84
Кредити органам державної влади та місцевого самоврядування	2 867	4 717	11 734	27 037
непрацюючі кредити	838	683	0	0
частка непрацюючих кредитів, %	29,22	14,48	0,00	0
Всі кредити	1 193 558	1 097 595	1 049 579	1 149 567
у т.ч. банки: з державною часткою, з них	643 564	624 856	540 326	539 403
ПАТ КБ "Приватбанк"	293 725	305 163	245 013	249 621
з державною часткою крім ПАТ КБ "Приватбанк"	349 839	319 693	295 313	289 782
іноземних банківських груп	392 683	330 599	344 206	400 930
з приватним капіталом	135 715	142 140	164 673	209 234
неплатоспроможні	21 596	0	374	0
непрацюючі кредити	630 767	530 780	430 371	345 131
у т.ч. банки: з державною часткою, з них	437 101	396 903	310 225	253 977
ПАТ КБ "Приватбанк"	244 824	239 197	181 196	174 533
з державною часткою крім ПАТ КБ "Приватбанк"	192 277	157 707	129 029	79 444
іноземних банківських груп	151 195	107 476	95 891	71 426
з приватним капіталом	31 233	26 401	23 975	19 728
неплатоспроможні	11 238	0	280	0
частка непрацюючих кредитів, %	52,85	48,36	41,00	30.02
у т.ч. банки: з державною часткою, з них	67,92	63,52	57,41	47.08
ПАТ КБ "Приватбанк"	83,35	78,38	73,95	69.92
з держ.часткою крім ПАТ КБ "Приватбанк"	54,96	49,33	43,69	27.41
іноземних банківських груп	38,50	32,51	27,86	17.82
з приватним капіталом	23,01	18,57	14,56	9.49
неплатоспроможні	52,04	0,00	74,77	0

Як видно з даних табл. 2.6, загальний обсяг кредитів дещо вирівнявся після 2019-2020 років. Це здійснилось за рахунок зменшення кредитування в корпоративному секторі – (майже на 20%). І хоча кредитування фізичних осіб збільшилось на 25%, їх питома вага в загальному обсязі кредитів менша ніж питома вага кредитів корпоративного сектору. Тому в цілому ситуація потребує змін.

Частка непрацюючих кредитів значно скоротилась в кредитування фізичних осіб (майже в 3 рази), а непрацюючих кредитів серед корпоративного сектору стало менше на 15%. 2019 рік був успішним для банківської системи України: кількість неплатоспроможних кредитів – 0, але пандемія COVID-19, яка призвела до локдауну з лютого 2020 року, спричинила підвищення неплатоспроможних кредитів до 74.77% у 2021 році. Ситуація виправилась на початку 2022 року: кількість неплатоспроможних кредитів – 0.

В реальності практично кожний комерційний банк має у своєму портфелі проблемні кредити, і тому досить важливим є регулярний моніторинг і лімітування допустимого для банку відсотка цих кредитів щодо загальної вартості виданих позик, а також прийняттого рівня кредитного ризику.

Вище сказане дозволяє зробити висновки:

- 1) банківський сектор здійснює комплексний вплив на функціонування фінансової сфери шляхом нормалізації механізму розподілу фінансових ресурсів, забезпечення обігу грошової маси та економічної стабілізації. Проте необхідно враховувати, що в кризових умовах економіка та банківська система можуть посилювати негативний взаємовплив;
- 2) сучасний стан функціонування банківської системи України характеризується наявністю ряду негативних факторів, до яких відносяться: військово-політична нестабільність, загальноекономічна дестабілізація, зниження довіри населення до банківського сектору та продуктів, що пропонують його суб'єкти;

3) діяльність НБУ у сфері регулювання банківської системи можна охарактеризувати за наступними напрямками: «оздоровлення» банківського сектору шляхом виводу з ринку недієздатних банків; реалізація політики інфляційного таргетування, основним завданням якої є забезпечення інфляційної стабільності та більш ефективної координації дій НБУ з відповідальними структурами; накладення санкцій на банки, які є дочірніми відділеннями російських державних банків;

4) для вирішення актуальних проблем банківського сектору та нормалізації його функціонування необхідно застосувати систему заходів, спрямованих на загальноекономічну стабілізацію, повернення довіри до банківського сектору та підвищення ефективності діяльності НБУ у сфері контролю та регулювання банківської системи.

5) Модернізація банківської системи країни - плановий перехід на нове покоління СЕП (системи електронних платежів) відбудеться 1 квітня 2023 р. СЕП НБУ працюватиме в цілодобовому режимі (24/7) на базі міжнародного стандарту ISO 20022, що створить технологічне підґрунтя для приєднання України до Єдиної зони платежів у євро (SEPA) та реалізації сервісу миттєвих платежів в Україні.

Реалізація запропонованих заходів дозволить мінімізувати вплив негативних факторів у короткостроковій перспективі та створить умови для прискореного розвитку банківської системи України у майбутньому.

2.2. Характеристика банку

АТ КБ «ПРИВАТБАНК» - найбільший за розмірами активів український банк і лідер роздрібного банківського ринку України, зареєстрований 19 березня 1992 року.

Місія: Допомогати економіці розвиватися, бізнесу - зростати, а приватним клієнтам - здійснювати мрії, надаючи фінансові послуги найвищої якості. Слоган:ПриватБанк – беремо і робимо.

Чисті активи ПриватБанку станом на 1 січня 2018 року становили 259 мільярдів гривень (19,3 % від активів усіх банків в Україні). ПриватБанк володіє другою за чисельністю мережею відділень та найбільшою мережею банкоматів і терміналів серед банків України. На початок 2018 року в мережі працювало близько 7,2 тис. банкоматів, 13,3 тис. платіжних терміналів та 141 тис. торговельних POS-терміналів. Національна мережа банківського обслуговування ПриватБанку включає в себе близько 2240 відділень. ПриватБанк є найбільшим емітентом і еквайром платіжних карток в Україні. На початок 2018, банком емітовано понад 30 мільйонів карток, що становить більше половини від усієї кількості випущених українськими банками платіжних карток. Банку належить система грошових переказів «PrivatMoney» та найпопулярніший в Україні інтернет-банкінг і платіжна система «Приват24». Також банк виступає еквасром електронної платіжної системи LiqPay.

18 грудня 2016 року, через проблеми з платоспроможністю, була проведена націоналізація ПриватБанку. Відтоді установа на 100 % перебуває у державній власності. Внаслідок вливання з Державного бюджету України величезних коштів в статутний капітал банку для підтримання його платоспроможності після націоналізації, установа у 2016 році зафіксувала збитки в розмірі 135 мільярдів гривень (61,5 % від розміру усіх її активів на кінець того року) — найбільші за усю історію банківської системи України. В наступному році вливання продовжувалися хоч і в менших масштабах, збитки у 2017 сягнули майже 23 мільярдів гривень.¹

Головний офіс ПриватБанку розташований у м. Дніпро. 24 квітня 2017 року юридична адреса банку була змінена з Дніпра на Київ.

Правління та всі служби головного офісу продовжують працювати в Дніпрі.^[1] За класифікацією НБУ, ПриватБанк є одним з трьох системно важливих банків в Україні у 2018 році. Також є одним з трьох державних банків на які поширюється державна гарантія повернення 100 % вкладів фізичних осіб.

Національним банком України АТ КБ «ПриватБанк» видана 29 липня 2009 року банківська ліцензія № 22 на право здійснювати банківські операції, визначені частиною першою та пунктами 5-11 частини другої статті 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [2].

Дозвіл № 22-3 від 21 вересня 2009 року, зареєстрований Національним банком України 19 березня 1992 року за номером 92, дає АТ КБ «ПриватБанк» право на здійснення операцій, визначених пунктами 1-4 частини другої та частиною четвертою статті 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [2], згідно з додатком до цього дозволу.

Перелік операцій, які має право здійснювати АТ КБ «ПриватБанк» (згідно «Додатка до дозволу №22-3 від 21 вересня 2009р.):

1. Операції з валютними цінностями:

- неторговельні операції з валютними цінностями;
- операції з готівкою іноземною валютою та чеками (купівля, продаж, обмін, прийняття на інкасо), що здійснюються в касах і пунктах обміну іноземної валюти банків;
- операцій з готівкою іноземною валютою (купівля, продаж, обмін), що здійснюються в пунктах обміну іноземної валюти, які працюють на підставі укладених банками агентських договорів з юридичними особами - резидентами;
- ведення рахунків клієнтів (резидентів і нерезидентів) в іноземній валюті та клієнтів-нерезидентів у грошовій одиниці України;
- ведення кореспондентських рахунків банків (резидентів і нерезидентів) в іноземній валюті;
- ведення кореспондентських рахунків банків (нерезидентів) у грошовій

одиниці України;

- відкриття кореспондентських рахунків в уповноважених банках України в іноземній валюті та здійснення операцій за ними;

- відкриття кореспондентських рахунків у банках (нерезидентах) в іноземній валюті та здійснення операцій за ними;

- залучення та розміщення іноземної валюти на валютному ринку України;

- залучення та розміщення іноземної валюти на міжнародних ринках;

- торгівля іноземною валютою на валютному ринку України (за винятком валютно-обмінних операцій);

- торгівля іноземною валютою на міжнародних ринках;

- операції з банківськими металами на валютному ринку України;

- операції з банківськими металами на міжнародних ринках;

- інші операції з валютними цінностями на міжнародних ринках;

- інші операції з валютними цінностями на валютному ринку України.

2. Емісія власних цінних паперів.

3. Організація купівлі та продажу цінних паперів за дорученням клієнтів.

4. Здійснення операцій на ринку цінних паперів від свого імені (включаючи андеррайтинг).

5. Здійснення інвестицій у статутні фонди та викуп акції інших юридичних осіб.

6. Здійснення випуску, обігу, погашення (розповсюдження) державної та іншої грошової лотереї.

7. Перевезення валютних цінностей та інкасація коштів.

8. Операції за дорученням клієнтів або від свого імені:

- з інструментами грошового ринку;

- з інструментами, що базуються на обмінних курсах та відсотках;

- з фінансовими ф'ючерсами та опціонами.

9. Довірче управління коштами та цінними паперами за договорами з

юридичними та фізичними особами.

10. Депозитарна діяльність зберігача цінних паперів.

11. Діяльність з ведення реєстрів власників іменних цінних паперів.

Основні пріоритети Банку на найближчу перспективу:

- Подальше нарощування якісного кредитного портфелю, в якому, як і раніше, буде переважати роздрібний сегмент;

- Підтримка оптимального та достатнього рівня ресурсної бази при подальшій політиці зниження вартості (до 5,7%, - 50 в.п.);

- Трансформація внутрішніх бізнес-процесів, які дозволять підвищити ефективність бізнесу та якість обслуговування клієнтів;

- Подальша оптимізація та приведення до належного стану регіональної мережі відділень та банківської інфраструктури;

- Розробка та впровадження якісних та інноваційних продуктів, сервісів.

Повномасштабне вторгнення агресора в Україну в лютому 2022 року на довгий час паралізувало українську економіку. Але українській банківській сектор зміг перелаштуватися та вижити: ми не побачили масових банкопадів, сплесків неплатежів (це ще попереду), а найбільші банки змогли переформувати бізнес-моделі під нові реалії.

Найуспішнішим, як і раніше, залишається ПриватБанк, який за перше півріччя заробив понад 6,2 млрд грн, це 63% чистого прибутку всіх прибуткових банків.

На чому зараз заробляють банки?

По-перше, це чистий відсотковий дохід, який банківський сектор отримує завдяки вкладенням у депозитні сертифікати НБУ.

По-друге, поступове відновлення обсягу щоденних (касових, карткових тощо) операцій.

По-третє, ушестеро зріс прибуток від операцій із купівлі-продажу валют, що дозволило банкам наростити операційні доходи.

Якщо оперувати цифрами, то сукупний прибуток банків за перше півріччя 2022 року досяг 148 млрд грн. З цієї суми 63% становлять відсоткові доходи та 25% – комісійні. Продовжує зростати ресурсна база банківського сектору за рахунок коштів, що залучаються в населення та бізнесу, а також у бюджетних структур. Частка цих ресурсів у зобов'язаннях банків за підсумками першого півріччя складала близько 88%. Частка кредитів рефінансування, що їх видає банкам НБУ, до 1 липня скоротилася до річного мінімуму на рівні 4,8%. Більшість депозитної бази банків становлять кошти до запитання. Тобто це гроші, які клієнти можуть вилучити будь-якої миті, що ускладнює для банків планування своїх активних (кредитних) операцій. І створює додаткові ризики відтоку ресурсів, якщо серед вкладників виникне паніка. Частка коштів юросіб до запитання на 1 липня була на рівні 83%, фізосіб – близько 66%. З іншого боку, поведінка вкладників зрозуміла. В умовах війни та кризи вони не готові заморожувати кошти надовго. Причому це стосується не лише населення, а й бізнесу, якому вони потрібні на підтримку поточної діяльності. До того ж депозитні ставки залишаються на низькому (з урахуванням курсових та інфляційних реалій) рівні.

Згідно з індексом UIRD, доходність гривневих депозитів фізосіб у третій декаді серпня в середньому становила 9,5–10%. Це в рази менше, ніж прогнозований рівень інфляції. Лише окремі банки пропонують ставки до 18–20% річних. Та й то за умови розміщення коштів на строк від одного року.

У кредитуванні спостерігається застій. За січень – червень 2022 року валовий обсяг виданих кредитів фізособам скоротився на 3%, кредитний портфель юросіб зменшився на 0,2%. Чистий роздрібний кредитний портфель скоротився за II квартал на 11,1% за рахунок падіння обсягів кредитування та формування резервів на покриття проблемних позик. За даними НБУ, фізособи беруть зараз кредити переважно на поточні потреби. Позики на покупку авто та житла – велика рідкість. Чисті гривневі бізнес-кредити впродовж квітня–червня

зросли на 5,3%, тоді як валютні – скоротилися на 7,2%. При цьому домінують на ринку корпоративного кредитування держбанки. Вони наростили портфелі кредитів юросіб за II квартал на 30%. Інші фінустанови, навпаки, згортають видачу позик бізнесу.

Обсяг проблемних кредитів у банківській системі поки що особливого занепокоєння не викликає. Станом на 1 липня частка позик, що не працюють, (NPL) сягала близько 35,5%. Це навіть трохи менше, ніж на 1 січня 2022 року. А втім, кредитний ризик залишається головною загрозою для банківського сектору у 2022 році. Експерти побоюються накопичення проблемної заборгованості в другому півріччі та різкого сплеску неплатежів за кредитами. Насамперед це стосується корпоративних позичальників, частка яких у загальному кредитному портфелі банків сягає 74%.

У бізнесу фінансовий запас міцності закінчується. У якийсь момент багато компаній можуть припинити обслуговувати свої позики, що дуже негативно вплине на банки. Саме тому фінустанови спішно формують резерви під NPL, що вже обумовило зменшення прибутку банківського сектору. Враховуючи падіння кредитної активності, у найближчі пів року-рік багато банків буде стурбовано тим, щоб наростити комісійні доходи. А отже, уже найближчими місяцями очікується підвищення комісій на касові операції, на перекази між картами й рахунками, а також на зняття коштів. Інакше різка втрата операційної прибутковості може призвести деякі банки до значного падіння ліквідності та ризику банкрутства. [35].

2.3. Аналіз діяльності АТ КБ «Приватбанк»

2.3.1. Аналіз пасивних операцій банку щодо формування банківських ресурсів

АТ КБ «ПриватБанк» (далі Банк) є універсальним Банком з фокусом на роздрібний сегмент, що активно просуває послуги для малого та середнього бізнесу та вибірково працює в корпоративному секторі.

Згідно із Законом України «Про банки і банківську діяльність» з метою захисту інтересів клієнтів і забезпечення фінансової надійності НБУ встановлює для всіх комерційних банків економічні нормативи.[1]

Економічні нормативи діяльності банків (economic ratios; regulatory ratios for banks) – показники, встановлені Національним банком України з метою регулювання банківської діяльності на основі безвиїзного нагляду для здійснення моніторингу діяльності окремих банків і банківської системи в цілому. Національний банк України встановлює наступні економічні нормативи, що є обов'язковими до виконання всіма банками [11,12]:

1. Нормативи капіталу:

- мінімального розміру регулятивного капіталу – Н1 (500 млн. грн.);
-достатності (адекватності) регулятивного капіталу – Н2 (не менше 10% від суми активів, зважених з урахуванням ризику, розрахованих згідно з вимогами Національного банку України).

2. Нормативи ліквідності:

миттєва ліквідність – Н4 (не менше 20%);

поточна ліквідність – Н5 (не менше 40%);

короткострокова ліквідність – Н6 (не менше 60%).

Національний банк у зв'язку із переходом банків до розрахунку коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR) скасував економічні нормативи миттєвої ліквідності (Н4) та поточної ліквідності (Н5) з 2 вересня 2019 року.

LCR відображає рівень стійкості банку до короткострокових шоків ліквідності – характерного для кризових періодів явища, коли відбувається значний відтік коштів клієнтів.

3. Нормативи кредитного ризику:

-норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента – Н7 (не більше 25%);

-норматив великих кредитних ризиків – Н8 (не більше 8-ми кратного розміру регулятивного капіталу);

-норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру – Н9 (не більше 5%);

-норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам – Н10 (не більше 30%).

4. Нормативи інвестування:

-норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою – Н11 (не більше 15%);

-норматив загальної суми інвестування – Н12 (не більше 60%).[11,12]

Порядок розрахунку нормативів наступний.

1. Норматив капіталу (H_1) комерційного банку. Розраховується як сума основного (капітал 1-го рівня) і додаткового капіталу (капітал 2-го рівня) за мінусом відвернень з урахуванням основних засобів.

2. Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу – Н2.

Відповідно до існуючих вимог до капіталу, встановлених Національним банком України, банки повинні утримувати коефіцієнт достатності капіталу на рівні не менше 10% від суми активів, зважених з урахуванням ризику (A_p), розрахованих згідно з вимогами Національного банку України.

Під час розрахунку показника A_p розподіл активів за групами ризику здійснюється з урахуванням їх балансової вартості та ступеня ризику відповідно до пункту 1.3 глави 1 розділу IV Інструкції № 368 [11]:

I група ризику - 0 відсотків; II група ризику - 10 відсотків; III група ризику - 20 відсотків; IV група ризику - 35 відсотків; V група ризику - 50 відсотків; VI група ризику - 100 відсотків.

Коефіцієнти ризику активів комерційного банку (у %) поділяються на 5 груп, а саме:

0 - кошти на кореспондентському рахунку в НБУ, банкноти та монети в касі; банківські метали;

10 - кредити, надані центральним органам державного управління;

20 - кредити, надані місцевим органам влади, боргові цінні папери центральних органів державного управління та місцевих органів влади;

50 - кошти до запитання в інших банках, строкові депозити, які розміщені в інших банках;

100 - операції з цінними паперами, кредити, які надані клієнтам банку, пролонгована, прострочена та сумнівна заборгованість, дебітори, основні засоби та товарно-матеріальні цінності тощо.

Розрахунок нормативів капіталу банку представлений в табл. 2.7.

Таблиця 2.7 - Розрахунок нормативів капіталу банку (у млн грн) [36]

Показники	2018	2019	2020	2021
Всього регулятивного капіталу, у т.ч.(Н1)	19 556	19223	35 257	40 843
Капітал 1-го рівня	9 851	9685	17 644	20 437
Капітал 2-го рівня (не може перевищувати 100% від капіталу 1-го рівня)	9 851	9685	17 644	20 437
Відвернення	(146)	(147)	(30)	(30)
Активи, зважені з урахуванням ризику	79 990	91727	93201	146289
Відкрита валютна позиція	34 025	44833	32 679	35 313
Непокритий кредитний ризик	-	(719)	(368)	-
Операційний ризик, який враховано в достатності капіталу	-	-	-	41255
Коефіцієнт достатності капіталу (Н2)	17.46%	14.15%	28.09%	18.33%

Ліквідність банку - це його здатність забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань. Визначається збалансованістю між строками і сумами погашення активів та строками і сумами виконання зобов'язань банку.

$$LCR = \frac{\text{ВЛА}}{\text{ЧОВ}} \times 100\%, \quad (2.1)$$

де ВЛА – високоякісні ліквідні активи (банкноти та монети, кошти на кореспондентському рахунку в НБУ, депозити в НБУ, облігації державної позики, що рефінансуються Національним банком, ОВДП у НВ та ОВДП з індексованою вартістю (зі строком погашення до 30 днів), ОВДП у НВ, ІВ та ОВДП з індексованою вартістю (зі строком погашення більше 30 днів), депозитні сертифікати Національного банку, боргові цінні папери, емітовані міжнародними банками розвитку) зменшені на суму обов'язкових резервів, які підлягають зберіганню на кореспондентському рахунку банку в Національному банку в період утримання.

ЧОВ- чистий очікуваний відплив грошових коштів протягом 30 днів.

Мінімальне значення =100%. За останні 3 роки цей показник коливався в межах 216-300%.[36]

Планується запровадження коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR). Це один із двох коефіцієнтів ліквідності, розроблених Базельським комітетом.

Норматив NSFR стимулюватиме банки покладатися на стабільніші та довші за строками джерела фінансування, наприклад, довгострокові депозити, зменшуючи свою залежність від короткострокового фінансування.

Норматив Н8 розраховується за такою формулою:

$$H8 = \frac{\text{Зв}}{\text{РК}} \cdot 100\%. \quad (2.2)$$

За показником Зв відображається сукупна заборгованість за депозитами, кредитами, факторингом, фінансовим лізингом, урахованими векселями, цінними паперами, дебіторською заборгованістю, іншими активними банківськими операціями та фінансові зобов'язання банку за всіма великими кредитними ризиками, наданими банком щодо всіх контрагентів (або групи пов'язаних контрагентів), усіх пов'язаних з банком осіб.[11]

Аналіз нормативу ліквідності банку за станом на 1 січня 2022 року показав, що банк на зазначену дату здатний забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань, що визначається збалансованістю між строками і сумами погашення розміщених активів та строками і сумами виконання зобов'язань банку, а також строками і сумами інших джерел та напрямків використання коштів.

Залучені кошти є найбільш вагомою частиною фінансових ресурсів банку, яка в кілька разів перевищує його власні кошти. Частка залучених коштів у різних банках коливається від 75 % і вище. Фактично залучені кошти - це основне джерело формування ресурсів комерційного банку, які спрямовуються на проведення активних операцій. З розвитком ринкових відносин структура залучених ресурсів зазнала істотних змін, що зумовлено появою нових, нетрадиційних для старої банківської системи способів акумуляції тимчасово вільних коштів фізичних і юридичних осіб.

До залучених коштів банку належать залишки коштів на поточних, бюджетних та розрахункових рахунках клієнтів, ощадні та строкові вклади фізичних та юридичних осіб, вклади до запитання, різноманітні види депозитних рахунків, таких як умовні, заставні, брокерські, цільові депозити, депозити в іноземній валюті, а також кошти на кореспондентських рахунках інших банків (лоро-рахунки).

У банківській практиці всі рахунки клієнтів, відкриті в банку, у цілому називають депозитами, а залучені кошти – депозитними зобов'язаннями.

Згідно класифікаційної ознаки - категорії вкладника - розрізняють депозити юридичних та фізичних осіб.

Середні суми вкладів цих груп вкладів суттєво відрізняються, оскільки залишки по депозитах юридичних осіб значно вищі, ніж по вкладах фізичних осіб.

Різняться також мотивація здійснення вкладень та побажання відносно їх подальшого використання.

Депозити юридичних осіб переважно використовуються з метою розрахунків за придбану продукцію та послуги, для здійснення інших розрахунків, а мотивація накопичення коштів з метою отримання прибутку є другорядною. Для фізичних осіб депозити досить часто відкриваються з метою отримання прибутку в майбутньому, тому мотиви зберігання коштів задля цього та відкриття цільових депозитів (у т.ч. для придбання певних товарів довгострокового використання), однаково важливі. Суттєво відрізняються й фінансові можливості цих груп вкладників: у юридичних осіб вони значно ширші, що в свою чергу впливає на періодичність поповнення вкладу.

Основне завдання управління залученим капіталом банків можна визначити управління ліквідністю й витратами щодо залучення ресурсів.

Чим надійнішими та стабільнішими є пасиви банку, тим вищими будуть середня ціна ресурсів, а отже, й витрати. Збільшення питомої ваги поточних пасивів сприяє зниженню витрат, проте знижує ліквідність банку. Водночас збільшення частки строкових зобов'язань сприяє формуванню стабільного ресурсного потенціалу, що позначається на підвищенні витрат.

Ціноутворення за депозитними зобов'язаннями банку базується на аналізі співвідношення між депозитною ставкою, яка відображає ринкову вартість залучення коштів, і витратами банку з обслуговування кожного виду депозитних, рахунків.

Отже, формування оптимального складу залученого капіталу банку відповідно до його потреб та можливостей фінансового ринку, аналіз середньої вартості ресурсів (як сукупних, так і кредитних), оцінка ступеня їх використання є основними питаннями, які має вирішити менеджмент банку в процесі управління залученим капіталом.

Проаналізуємо процес здійснення пасивних операцій банку за даними його балансів протягом 2019-2021 років.(табл. 2.8).

Таблиця 2.8 - Динаміка зобов'язань АТ КБ «Приватбанк»[36]

Показник	2018	2019	2020	2021
Кредити отримані від НБУ/ Заборгованість перед НБУ	9817	7721	-	-
Заборгованість перед банками	195	201	19	3
Всього коштів банків	10012	7922	19	3
Рахунки до запитання	121 163	130 811	195 490	224 436
Строкові депозити	109 834	109 646	117 078	100 583
Рахунки клієнтів	230 997	240457	312568	325019
Поточні податкові зобов'язання	6	9	9	12
Відстрочені зобов'язання з податку на прибуток	137	122	147	158
Інші фінансові зобов'язання	2 257	2 656	4 053	3 824
Забезпечення, в т.ч.		2 363	10 687	3 651
-резерви за кредитними зобов'язаннями та контрактами фінансової гарантії	251	290	329	373
-інші забезпечення	2208	2 073	10 358	3 278
Інші нефінансові зобов'язання	3135	1 534	2 103	1 803
Усього зобов'язання	246584	255 033	329 586	334 470

З даних табл.2.8 видно, що за останні чотири роки значно зменшились в пасивах кошти банків (майже до 0). В той же час більш ніж на 40% зросли рахунки клієнтів. Але, якщо розглянути структуру рахунків клієнтів, можна відмітити, що зростає сума рахунків до запитання (майже в 2 рази в

абсолютному виразі), в той же час зменшується сума строкових депозитів (на 10% за останні 4 роки). Таким чином, можна відмітити, що структура зобов'язань змінилась: у 2018 році сума рахунків до запитання складала – 52% від загальної суми рахунків клієнтів, відповідно сума строкових депозитів – 48%; то вже в 2021 році сума рахунків до запитання склала 69%, відповідно сума строкових депозитів – 31%. Тобто якщо абсолютне зменшення строкових депозитів відбулося на 10%, то питома вага їх знизилась на 17%. При цьому сума строкових депозитів фізичних осіб знизилась майже на 20%. І це є негативною тенденцією (табл.2.9).

Таблиця 2.9 - Структура рахунків клієнтів банку[36]

	2018	2019	2020	2021
Фізичні особи				
Строкові депозити	109 778	99168	102 374	88 128
Поточні рахунки/рахунки до запитання	72 892	90 826	125 329	141 222
Юридичні особи				
Строкові депозити	11 385	10 478	14 704	12 455
Поточні рахунки/рахунки до запитання	36 764	39 807	69 905	82 972
Державні організації				
Поточні рахунки/рахунки до запитання	178	178	256	242
Рахунки до запитання	121 163	130 811	195 490	224 436
Строкові депозити	109 834	109 646	117 078	100 583
Рахунки клієнтів	230 997	240 457	312 568	325 019

Управління фінансовими ресурсами банку полягає не тільки в управлінні його зобов'язаннями, а і в управлінні власним капіталом.

Головна мета процесу управління власним капіталом банку полягає в залученні та підтримці достатнього обсягу власного капіталу для розширення

діяльності й забезпеченні захисту від ризиків. Величина власного капіталу банку визначає обсяги активних операцій банку, розмір депозитної бази, можливості запозичення коштів на фінансових ринках, максимальні розміри наданих кредитів, величину відкритої валютної позиції та інші важливі показники, які істотно впливають на діяльність банку.

Для українських банків актуальними залишаються питання нарощування капітальної бази і для більшості з них мета управління капіталом банку полягає в його поповненні. В управлінні формуванням власного капіталу банку можна виділити три взаємозалежних напрями: управління формуванням його розміру, ціни та структури.

Кількісним критерієм оцінки ефективності управління власним капіталом банку є його прибуток, а якісним показником ефективності цього управління – рентабельність, що залежить від прибутку і величини власних коштів. Формування власного капіталу банку здійснюється засновниками з метою одержання прибутку і відповідно дивідендів. В одержанні прибутку приймають участь як власний так і залучений капітал, тобто сукупний капітал.

Система управління формуванням власного капіталу представляє собою реалізацію своєї головної мети – забезпечення максимізації добробуту (прибутку) власників банку в поточному і перспективному періоді, а основними завданнями є:

- формування достатнього обсягу власного капіталу, що забезпечує необхідні темпи економічного розвитку;
- забезпечення умов досягнення максимальної доходності власного капіталу при передбачуваному рівні фінансового ризику;
- забезпечення мінімізації фінансового ризику, пов'язаного з формуванням капіталу, при прогнозованому рівні його доходності;
- забезпечення достатнього рівня фінансового контролю над банком із сторони його засновників;

- забезпечення достатньої фінансової гнучкості банку.

Основними цілями управління власним капіталом банку є:

- визначення та дотримання достатнього розміру власного капіталу;
- відповідність джерел формування власного капіталу стратегії банку;
- управління адекватністю основного та регулятивного капіталів з використанням методики лімітування вкладень в активні операції;
- диверсифікація активних операцій банку;
- винесення пропозицій щодо шляхів збільшення власного капіталу.

Величина власного капіталу банку істотно впливає на рівень надійності та довіри до банку з боку суспільства. Саме тому проблеми об'єктивного оцінювання його величини та методи визначення його достатності залишаються актуальними у банківській практиці.

Порядок формування статутного капіталу залежить від форми організації банку: якщо банк створюється у формі акціонерного товариства відкритого типу, статутний фонд формується шляхом відкритої передплати на акції.

Важливим елементом власного капіталу є резервний капітал, який формується в процесі діяльності банку і призначений для покриття можливих збитків по проведеним ним операціям, а також для виплати ним дивідендів, якщо для цього недостатньо прибутку.

Наявність резервного капіталу забезпечує стійкість діяльності банку, зміцнення його матеріальної і фінансової бази. Це сприяє підвищенню гарантій виконання банком своїх зобов'язань перед кредиторами, зменшує ймовірність банкрутства. Резервний капітал банку створюється в порядку, передбаченому зборами акціонерів; формується за рахунок відрахувань з прибутку, розмір яких визначається вищим органом управління банком, але не менше 5% від суми отриманого прибутку до досягнення ним 25% розміру регулятивного капіталу банку.

Одним із важливих завдань стратегічного фінансового менеджменту банку в процесі формування резервного капіталу є правильне визначення розмірів відрахувань від прибутку.

Прискорені відрахування з метою найшвидшого створення резервного фонду можуть знизити розмір виплачуваних по акціях дивідендів, що, у свою чергу, знизить ринкову вартість самих акцій і негативно позначиться на формуванні акціонерного капіталу взагалі.

Занадто низькі норми відрахувань від прибутку розтягнуть формування резервного фонду на тривалий термін і можуть негативно вплинути на забезпечення фінансової стійкості банку. Фахівці вважають, що найбільш оптимальним шляхом є змішаний порядок формування резервного фонду, коли протягом декількох років здійснюються підвищені відрахування з прибутку, а потім встановлюються помірні або низькі норми відрахувань до досягнення встановленого розміру цього фонду.

Нерозподілений прибуток є джерелом формування власного капіталу банку внутрішнього походження, що створюється як залишок прибутку після виплати дивідендів, відрахувань до резервного капіталу та в інші фонди банку.

Збільшення власного капіталу за рахунок нерозподіленого прибутку вигідніше, ніж новий випуск простих акцій, оскільки відсутні витрати, пов'язані з випуском нових цінних паперів, проте тривале стримування дивідендів може привести до зниження ринкової вартості акцій. Тому банк повинен постійно прагнути до збереження балансу між виплатою достатніх дивідендів акціонерам (щоб мати їхню підтримку) і реінвестуванням доходів (щоб розвиватися і підтримувати ціну акцій на досить високому рівні).

Динаміка структури капіталу подана у табл. 2.10.

Таблиця 2.10 - Динаміка капіталу банку[36]

Показник	2018	2019	2020	2021
Статутний капітал банку	206060	206060	206060	206060
Емісійний дохід	23	23	23	23
Результат від операцій з акціонером	12174	12174	12174	12174
Інші резерви		(633)	(2221)	(4064)
Резервні та інші фонди банку	6211	6850	8481	9696
Накопичений дефіцит	(190388)	(169849)	(171461)	(156976)
Разом власний капітал	31464	54626	53057	66915
Всього зобов'язань	246584	255033	329 586	334 470
Всього капітал і зобов'язання	278048	309659	382 643	401 385

Отже, протягом досліджуваного періоду статутний капітал банку не змінювався, резерви банку значно збільшилися (більше ніж у 1.5 рази), але накопичений дефіцит знизився лише на 18%. В цілому ж власний капітал банку збільшився в майже в 1.5 рази, а загальна сума пасивів – на 36%.

2.3.2. Аналіз ефективності використання активів банку

Ефективність використання банківського капіталу безпосередньо залежить від якості його розміщення, тобто якості активів.

Ефективне управління пасивами банку можливе тільки за умови нерозривної єдності здійснення активних й пасивних операцій банку, тобто активів, зобов'язань і капіталу банку та пріоритетної ролі сукупного портфеля (балансу) в одержанні високого прибутку за прийняттого рівня ризику. Тому проаналізуємо динаміку активів банку за даними табл. 2.11.

З таблиці 2.11 можна бачити, що готівкові кошти та їх еквіваленти в порівнянні з 2018 роком збільшились майже в 2 рази, кошти в банках коливаються приблизно на рівні 25 -27 млрд.грн. Кредити надані клієнтам

збільшилися на 36% в порівнянні з 2018 роком, причому щорічний темп зростання досить нерівномірний.

Таблиця 2.11 - Динаміка активів банку, тис. грн.[36]

Показник	2018	2019	2020	2021
Грошові кошти та їх еквіваленти	27360	45894	49 911	52 835
Заборгованість банків (кошти в інших банках)	-	27118	25 059	26 243
Кредити та аванси клієнтам	50140	59544	55 021	68 218
Інвестиційні цінні папери		152 157	221 711	222 277
-за справедливою вартістю через прибуток чи збиток	86244	84680	100 750	93 096
-наявні для продажу	-	-		
-за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	79299	66 602	119 196	129 074
-утримуються до погашення	-	-		
-за амортизованою собівартістю	14538	875	1 765	107
Вбудовані похідні фінансові активи	-	-		
Передоплата з поточного податку на прибуток	184	2257	6 660	9 978
Інвестиції в дочірні компанії	30	155		
Інвестиційна нерухомість	3 340	3 379	2 933	1 989
Активи з права користування	-	1 716	958	1 291
Основні засоби і нематеріальні активи	3 793	4 764	6 762	6 159
Інші фінансові активи	2 743	2 210	3 467	2 673
Інші активи	8 899	9 265	8 900	9 715
Майно, що перейшло у власність банку як заставодержателя	1 361	1 244	1 229	
Активи утримувані для продажу	117	-	32	7
Усього Активи:	278048	309723	383 643	401 385

Як видно з даних табл.2.11, темп зростання активів банку дещо сповільнився. Так у 2020 році активи банку зросли майже на 25%, а у 2021 році

– менш ніж на 5%. При цьому кредити надані клієнтам у 2020 році навіть зменшились, зате у 2021 році темп зростання наданих кредитів досяг 24%, тобто майже дорівнює темпам зростання активів банку.

А це означає, що зростання активів відбувається за рахунок наданих кредитів. І це є позитивною тенденцією, яка позитивно впливає на величину процентного доходу банку. Крім того, необхідно порівняти темпи зростання депозитів банку з темпами зростання кредитів, щоб оцінити активність кредитної політики банку.

За даними табл.2.8:

-темпи зростання рахунків клієнтів банку у 2019 році склали 4.1% (темپ заростання наданих кредитів -5%) – позитивно;

- темпи зростання рахунків клієнтів банку у 2020 році - 29.99% (надані кредити зменшились)- негативний показник;

- темпи зростання рахунків клієнтів банку у 2021 році – 3.99% (темپ заростання наданих кредитів -24%) – дуже позитивно: така ситуація свідчить про підвищення активності кредитної політики банку.

Розрив між сумою залучених коштів клієнтів і наданими кредитами зростає і це означає, що не всі залучені банком кошти працюють:

2019 рік: $240\,457 - 59\,544 = 180\,913$ млн. грн.

2020 рік: $312\,568 - 55\,021 = 257\,547$ млн.грн.

2021 рік: $325\,019 - 68\,218 = 256\,801$ млн. грн.

Від структури і якості кредитного портфелю банку в значній мірі залежить його стабільність, репутація та фінансовий успіх. Тому банку необхідно аналізувати якість позик, проводити незалежні експертизи великих кредитних проектів і заходів, виявляти випадки відхилення від законної кредитної

політики. Дані для аналізу структури та якості кредитного портфелю наведено в табл.2.12.

Таблиця 2.12 - Кредити та заборгованість клієнтів[36]

Показники	2018	2019	2020	2021
Кредити та дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом, що управляються як окремий портфель	212795	210579	164 332	163 513
Кредити юридичним особам	5648	6250	5 509	4 091
Кредити фізичним особам	63434	68253	54 967	61 727
-кредитні картки	45314	51890	40 609	45 314
-іпотека	12923	11467	9 566	9 858
-споживчі кредити	4193	4148	3 500	5 343
-авто кредити	332	250	35	394
-інші кредити	672	498	129	83
Кредити підприємствам малого і середнього бізнесу	8251	8555	6 859	11 903
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом				
– юридичні особи	710	742	588	267
– фізичні особи	654	1152	1 052	735
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом - підприємствам малого і середнього бізнесу	248	418	517	1 067
Придбані/створені знецінені кредити	196	94	76	-
Всього кредитів та авансів клієнтам, загальна сума	291936	296043	232 772	242 568
Мінус: резерв під очікувані кредитні збитки/резерв на зменшення корисності кредитів	(241796)	(236499)	(177 751)	(174 350)
Всього кредитів та авансів клієнтам	50140	59544	55 021	68 218

За результатами табл.2.12 можна зробити висновок про те, що найбільша частина кредитів припадає на кредити фізичних осіб (майже 90% від загальної суми кредитування), але темпи їх зростання знизились.

Кредити юридичним особам за останні чотири роки теж зменшились (на 20%).

Значно збільшились кредити підприємствам малого і середнього бізнесу: за останній рік – на 75%.

2.4. Аналіз ефективності управління кредитною політикою банку

Проаналізуємо ефективність роботи банку на основі показників довгострокового і оперативного управління - коефіцієнтів оцінки ефективності діяльності комерційного банку: норми прибутку на капітал (рентабельність капіталу); рентабельність активів; чистий спред; чиста процентна маржа [21].

Норма прибутку на капітал (R_k) характеризується величиною чистого прибутку, що припадає на кожну гривню капіталу, використаного у відповідному періоді:

$$R_k = \text{ЧП} / \text{К} * 100\% \quad (2.3),$$

Де ЧП – чистий прибуток банку

К – власний капітал.

Наступний коефіцієнт - рентабельність активів (R_a) – застосовується для загальної оцінки ефективності використання активів (майна) комерційного банку. Цей показник визначає рівень чистого прибутку по відношенню до загальних активів, які сприяли отриманню прибутку:

$$R_a = \text{ЧП} / \text{А} * 100\% \quad (2.4),$$

де ЧП – чистий прибуток

А – загальні активи банку

На рентабельність активів впливає, крім прибутку, ще і розмір активів

банку. Низька рентабельність активів може бути спричинена їх завищеним обсягом та високою питоною вагою «витратних активів», при низькій - питомій вазі доходних активів.

Наступний показник – чиста процентна маржа (ЧПМ) – дозволяє оцінити здатність банку утворювати чистий процентний доход, використовуючи загальні активи. До деякої міри, можна вважати, що цей показник характеризує ефективність структури активів банку. Чиста процентна маржа обчислюється як відношення чистого процентного доходу (П1) до загальних активів банку (А):

$$\text{ЧПМ} = \frac{\text{П1}}{\text{А}} \times 100\% \quad \text{або} \quad \text{ЧПМ} = \frac{(\text{Д1}-\text{В1})}{\text{А}} \times 100\% \quad (2.5)$$

де П1 – чистий процентний доход,

Д1 – процентний доход,

А – загальні активи,

В1 – процентні витрати.

Чистий спред (ЧС) дозволяє оцінити різницю між рівнем процентних доходів (Д1) і процентних витрат (В1), віднесених відповідно до залишків виданих позик (Апроцент) і залучених на платній основі депозитів (ПД):

$$\text{ЧС} = \left(\frac{\text{Д1}}{\text{Апроцент}} \times 100\% \right) - \left(\frac{\text{В1}}{\text{ПД}} \times 100\% \right) \quad (2.6)$$

Показники ефективності діяльності банку за період з 2018 року по 2021 рік наведені в табл. 2.13.

Якщо розглянути структуру доходів банку, можна відмітити стабільне підвищення процентних доходів (від 10% до 20% на рік), яке відбувається одночасно із зменшенням витрат. Все це відображається на зростанні чистого процентного доходу банку щороку приблизно на 50%.

Таблиця 2.13 - Показники ефективності діяльності банку, тис. грн.[36]

Показник	2018	2019	2020	2021
Процентні доходи	30 754	33841	33 563	35 854
Інші процентні доходи	0	0	5 016	4 984
Процентні витрати	(14002)	(14174)	(11 961)	(6 537)
Чистий процентний дохід	16 752	19667	21 602	29 317
Прибуток від зменшення корисності та сторнування збитку від цього зменшення		(4)	(1809)	(856)
Чистий процентний дохід після вирахування резерву на зменшення корисності		19663	19793	28461
Залишки виданих позик	50140	59544	55 021	68 218
Депозити, залучені на платній основі	230 997	240457	312568	325019
Загальні активи	278048	309659	382 643	401385
Комісійний дохід	19 590	24575	27649	35057
Комісійні витрати	(4 402)	(6386)	(8888)	(11840)
ЧП/збиток від операцій з іноземною валютою	1 983	2589	3103	3226
ЧП/збиток від переоцінки іноземної валюти	1 145	6510	(7460)	1017
ЧП/збиток від операцій з борговими фінансовими інструментами, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	3	8	8	32
ЧП/збиток від операцій з борговими фінансовими інструментами за справедливою вартістю через прибуток або збиток	0	0	16045	(7666)
ЧП/збиток від переоцінки об'єктів інвестиційної нерухомості	(3085)	(1526)	(256)	(873)
Амортизаційні витрати			(8192)	(8904)
Інші адміністративні та операційні витрати			(16681)	(2348)
В т.ч. -розформування(створення)резерву під юридичні ризики		(387)	(8539)	6 464
-адміністративні та операційні витрати	(13988)	(14428)	(8142)	(8 812)
Інші доходи	1446	2113	1200	1286
Інші прибутки-збиток від модифікації активів		(126)	(104)	(111)
Доходи(витрати), які виникають під час первісного визнання фінансових активів за % ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова			(6)	(164)
Прибуток/збиток, що виникає від припинення визнання фінансових активів, оцінених за амортизованою собівартістю			0	77
Прибуток за рік	12 798	32609	24302	35050
Власний капітал	31464	54626	53057	66915
Всього зобов'язань	246584	255033	329 586	334 470
Чиста процентна маржа,%	6.02	6.35	5.17	7.09
Чистий серед,%	55.28	50.94	57.17	50.56
Рентабельність активів (ROA),%	4.60	10.52	6.35	8.73
Рентабельність власного капіталу (ROE),%	40.68	59.80	45.80	52.38

З іншої сторони, зростає і сума непроцентного доходу (майже в 2 рази за останні чотири роки). На протязі останніх чотирьох років банк одержував прибутки і від операцій з іноземною валютою та своп контрактів, і від переоцінки іноземної валюти, і від реалізації інвестиційних ЦП за справедливою вартістю через інший сукупний дохід.

Як видно з розрахунків, банк мав низьку рентабельність активів і власного капіталу у 2018 році, що свідчить про недостатньо ефективне управління активами та пасивами банку. Але за останні 2 роки спостерігається підвищення рентабельності.

Розглянемо першу групу коефіцієнтів, що характеризують фінансову стійкість банку. Для цього спочатку визначимо, з нашого погляду, найважливіші з них, приведемо алгоритм їх розрахунку та розкриємо їх економічний зміст. Після цього на основі даних балансу, розрахуємо вибрані показники, проаналізуємо їх рівень, тенденції і зробимо висновок про рівень фінансової стійкості банку.

Основними коефіцієнтами, які характеризують фінансову стійкість банку:

- коефіцієнт надійності – співвідношення власного капіталу до залучених коштів. Рівень залежності банку від залучених коштів;
- коефіцієнт фінансового важеля – співвідношення зобов'язань банку і капіталу, розкриває здатність банку залучати кошти на фінансовому ринку;
- коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів – розкриває достатність сформованого власного капіталу (К) в активізації та покритті різних ризиків;
- коефіцієнт захищеності власного капіталу – співвідношення капіталізованих активів і власного капіталу. Показує, яку частину капіталу розміщено в нерухомість (майно);

- коефіцієнт захищеності дохідних активів власним капіталом – сигналізує про захист дохідних активів (що чутливі до зміни процентних ставок) мобільним власним капіталом;
- коефіцієнт мультиплікатора капіталу – ступінь покриття активів (акціонерним) капіталом [21].

Коефіцієнт надійності банку за аналізований період складає :

$$- K_{\text{над}} = \frac{K_a}{3} \quad (2.7)$$

де K_a – капітал;

3 – зобов'язання.

Коефіцієнт фінансового важеля складає:

$$K_{\text{фв}} = \frac{3}{K_a} \quad (2.8)$$

де 3 – зобов'язання ;

K – капітал.

Розрахункові величини показують, що коефіцієнт фінансового важеля відповідає максимально допустимому співвідношенні 1 : 20.

3) Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів становить:

$$K_{\text{ука}} = \frac{K_a}{A_z} \quad (2.9)$$

де K_a – капітал;

A_z – загальні активи

Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів за аналізований період перевищує оптимальне значення (не менше 10 %).

Коефіцієнт мультиплікатора капіталу складає:

$$K_{\text{мк}} = \frac{A}{A_k} \quad (2.10)$$

де A – активи;

A_k – акціонерний капітал;

Що стосується коефіцієнта мультиплікатора капіталу, який характеризує ступінь покриття активів акціонерним капіталом, то за оптимального співвідношенні 10,0—15,0 разів за період 2018-2021р.р. він знаходився нижче оптимального значення на рівні 1.5-3.55.

Значення коефіцієнтів представлені в табл.2.14.

Таблиця 2.14 - Коефіцієнти фінансової стійкості банку[36]

Показник	2018	2019	2020	2021
Загальні активи, млн. грн	278048	309723	382 643	401385
Чистий прибуток, млн. грн.	12 798	32609	24302	35050
Статутний капітал банку, млн. грн.	206060	206060	206060	206060
Власний капітал	31464	54529	53057	66915
Всього зобов'язань	246584	255194	329 586	334 470
Коефіцієнт надійності банку,%	12.76	21.34	16.10	20.00
Коефіцієнт фінансового важеля,%	7.84	4.69	6.21	5.00
Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів.%	11.32	17.61	13.87	16.67
Коефіцієнт мультиплікатора капіталу	1.35	1.50	1.86	1.95

Найбільш позитивний фактор, це наявність чистого прибутку, який навіть у кризовий період зростає дуже високими темпами.

З розрахованих даних видно, що коефіцієнт надійності (співвідношення капіталу банку і залучених коштів за мінімально допустимого значення не менше 5,0 %) за аналізований період коливається в межах 12-21%. Таким чином, банк має високу забезпеченість власним капіталом і, отже, високу надійність, тобто він досяг того рівня, за якого не залежить від стихій у залученні вільних коштів грошового ринку, бо має в достатку своїх, дешевших, які можна розміщати в кредити господарюючим суб'єктам та в інвестиції.

Проаналізувавши системи коефіцієнтів, що їх рекомендує методична література для аналізу ділової активності банку, відібрано такі з них, які розкривають рівень використання пасивів і активів [11,12].

Коефіцієнт активності залучення позичених і залучених коштів становить:

$$K_{зк} = \frac{K_з}{П_з} \quad (2.11)$$

де, $K_з$ – залучені кошти;

$П_з$ – загальні пасиви;

Коефіцієнт активності залучення строкових коштів становить:

$$K_{ск} = \frac{Д_с}{П_з} \quad (2.12)$$

де $Д_с$ – депозити строкові;

$П_з$ – пасиви загальні.

Коефіцієнт залучення коштів на строкові депозити зменшується, що є негативною тенденцією.

Коефіцієнт активності використання залучених коштів у дохідні активи:

$$K_{зда} = \frac{А_д}{З_к} \quad (2.13)$$

де $А_д$ – дохідні активи;

$З_к$ – залучені кошти.

Коефіцієнт активності використання залучених коштів у кредитний портфель:

$$K_{дкр} = \frac{К_п}{Д_с} \quad (2.14)$$

де $К_п$ – кредитний портфель;

$Д_с$ – депозити строкові.

Коефіцієнт рівня доходних активів :

$$K_{да} = \frac{Д_а}{З_а} \quad (2.15)$$

Де Да – доходні активи;

За – загальні активи.

Коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань:

$$K_{\text{лр}} = \frac{A_{\text{д}}}{З} \quad (2.16)$$

де $A_{\text{д}}$ – доходні активи; $З$ – зобов'язання.

Коефіцієнт ліквідного співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів (для визначення незбалансованої ліквідності):

$$K_{\text{лспів}} = \frac{К}{Д} \quad (2.17)$$

де $К$ – кредити, $Д$ – депозити.

Дані аналізу ділової активності банку на основі коефіцієнтного методу наведені в табл.2.15.

Таблиця 2.15 - Коефіцієнти активності банку[36]

Показник	2018	2019	2020	2021
Загальні пасиви	278048	309723	382 643	401385
Рахунки клієнтів	231055	240621	312568	325019
Строкові депозити	109 834	109 646	117 078	100 583
Всього коштів банків	10012	7922	19	3
Кредити надані клієнтам	50140	59544	55 021	68 218
Всього зобов'язань	246584	255194	329 586	334 470
Коефіцієнт активності залучення позичених і залучених коштів	0.89	0.82	0.82	0.81
Коефіцієнт активності залучення строкових коштів	0.4359	0.3545	0.3060	0.2506
Коефіцієнт активності використання залучених коштів у доходні активи	0.934	0.671	0.549	0.561
Коефіцієнт активності використання залучених коштів у кредитний портфель	0.414	0.542	0.470	0.678
Коефіцієнт рівня доходних активів	0.828	0.553	0.4725	0.4673

У цілому рівень ділової активності щодо залучення ресурсів зі сторони характеризує коефіцієнт активності залучення позичених і залучених коштів, який, як бачимо, має тенденцію до невеликого зниження. Але рівень даних показників знаходиться в межах нормального (оптимальне значення 0,70). Підвищення показника говорить про збільшення кількості платоспроможних позичальників з ліквідною заставою.

Рівень включення залучених коштів в дохідні активи був достатньо нестабільним і за аналізований період знизився до 0.561. Найвище значення цього показника було досягнуто у 2018 році.

Хоча в цілому сума строкових депозитів має тенденцію до зменшення (за період аналізу – на 10%), але зростання кредитного портфелю більш ніж на 30% призвело до зростання коефіцієнту активності використання залучених коштів у кредитний портфель свідчить про підвищення активності у створенні кредитного портфеля залученими на строкових засадах депозитами.

Коефіцієнт рівня доходних активів показує зниження рівня доходних активів в останніх роках дослідження.

Ділова активність активів характеризується рівнем вкладень ресурсів банку в дохідні активи, кредитний портфель, у цінні папери і розкриває як досягнутий рівень, так і можливості банку в даний період. Достатньо високий рівень доходних активів у цілому свідчить про достатньо високу ділову активність банку.

Висновки за розділом 2

На основі проведеного аналізу ефективності роботи банку встановлено:

1. Аналіз діяльності банку показав, що протягом досліджуваного періоду статутний капітал банку не змінювався, резерви банку значно збільшилися (більше ніж у 1.5 рази), але накопичений дефіцит знизився лише на 18%. В

цілому ж власний капітал банку збільшився в майже в 1.5 рази, а загальна сума пасивів – на 36%.

За останні чотири роки значно зменшились в пасивах кошти банків (майже до 0). В той же час більш ніж на 30% зросли рахунки клієнтів. Але, якщо розглянути структуру рахунків клієнтів, можна відмітити, що зростає сума рахунків до запитання (майже в 2 рази), в той же час зменшується сума строкових депозитів (на 10% за останні 4 роки). Таким чином, можна відмітити, що структура зобов'язань змінилась, а їх абсолютна величина збільшилась.

Найбільша частина кредитів припадає на кредити фізичних осіб (майже 90% від загальної суми кредитування), але темпи їх зростання знизились.

Кредити юридичним особам за останні чотири роки теж зменшились (на 20%).

Значно збільшились кредити підприємствам малого і середнього бізнесу: за останній рік – на 75%.

2. Якщо розглянути структуру доходів банку, можна відмітити стабільне підвищення процентних доходів (від 10% до 20% на рік), яке відбувається одночасно із зменшенням витрат. Все це відображається на зростанні чистого процентного доходу банку щороку приблизно на 50%.

З іншої сторони, зростає і сума непроцентного доходу (майже в 2 рази за останні чотири роки). На протязі останніх чотирьох років банк одержував прибутки і від операцій з іноземною валютою та своп контрактів, і від переоцінки іноземної валюти, і від реалізації інвестиційних ЦП за справедливою вартістю через інший сукупний дохід.

Як видно з розрахунків, банк мав низьку рентабельність активів і власного капіталу у 2018 році, що свідчить про недостатньо ефективне управління активами та пасивами банку. Але за останні 2 роки спостерігається підвищення рентабельності.

З розрахованих даних видно, що коефіцієнт надійності (співвідношення капіталу банку і залучених коштів за мінімально допустимого значення не менше 5,0 %) за аналізований період коливається в межах 12-21%. Таким чином, банк має високу забезпеченість власним капіталом і, отже, високу надійність, тобто він досяг того рівня, за якого не залежить від стихій у залученні вільних коштів грошового ринку, бо має в достатку своїх, дешевших, які можна розміщати в кредити господарюючим суб'єктам та в інвестиції.

Хоча в цілому сума строкових депозитів має тенденцію до зменшення (за період аналізу – на 10%), але зростання кредитного портфелю більш ніж на 30% призвело до зростання коефіцієнту активності використання залучених коштів у кредитний портфель свідчить про підвищення активності у створенні кредитного портфеля залученими на строкових засадах депозитами.

РОЗДІЛ 3

ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНОЮ ПОЛІТИКОЮ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ В РИНКОВИХ УМОВАХ

3.1. Розвиток банківського сектору на базі новітніх фінансових технологій

Фінансові технології виникли майже одночасно з індустрією фінансових послуг. Фінтех або фінансові технології – це технології, що використовуються у фінансовому секторі (фінансові служби, підприємства) з метою полегшення руху грошей застосовуючи сучасні розробки нового програмного забезпечення та додатків.

З огляду на сучасну тенденцію використання фінансових технологій можна визначити, що впровадження цього інструменту притаманне банківським установам та малому початковому бізнесу (стартап). Сучасний рівень фінансових технологій щодня доводить свою дієвість. Особливого піку популярності ця розробка досягла у період пандемії коронавірусної хвороби, коли онлайн операції були дуже зручним рішенням як для бізнесу так і для фізичних осіб. За даними українського інтернет-банку «Монобанк», кількість користувачів невинно росте. Станом на 31.12.2021 кількість клієнтів з активними гривневими рахунками становила 5 млн осіб, а вже 30.10.2022 року кількість користувачів зросла до 6,5 млн., що становить на 30% більше за попередній період. Ці данні свідчать про те, що все більше людей віддають перевагу онлайн-банкінгу, що створює передумови для активного розвитку фінтеху [38].

Повномасштабне вторгнення країни агресора на територію України, спонукало всі установи діяти швидко. У період воєнного стану багато проблем було вирішено через застосування фінансових технологій та переведення більшості операцій у цифровий формат. Наприклад, держава вдосконалила свій

застосунок «Дія» додавши до нього нові можливості для фінансових операцій: купівля військових облігацій, сплата податків, виплата Є-допомоги, можливість робити благодійні внески через UNITED24. Провідні банки України такі як ПриватБанк, Альфа-Банк, monobank та інші додали до своїх застосунків нові функції зі сплати кредитів, оформлення депозитів та купівлі військових облігацій.

Розробка та впровадження фінтех технологій є пріоритетним напрямком розвитку України, Так, у 2021 році Національний банк України розробив та опублікував Стратегію розвитку фінтеху в Україні до 2025 року, тим самим визначивши шлях розвитку технологій у майбутньому. Вона передбачає створення умов у яких держава буде мати більше регулятивних можливостей. Стратегія мала на меті ліквідувати проміжну ланку (банківські установи) у форматі P2P, що створить можливості перерозподіляти вільні грошові ресурси населення без участі банку. [25]

Стратегії розвитку фінтеху в Україні розроблений на п'ять років і націлений на запровадження новітніх фінансових технологій в державі. Основними напрямками функціонування програми є:

- розробка та впровадження дієвої та регуляторної концепції «пісочниці» для швидкого тестування інноваційних проєктів;
- підсилення рівня фінансової грамотності у населення та бізнесу, а також підвищення їх зацікавленості у цьому;
- запуск академічної бази, орієнтованої на відкритий банкінг. [25]

Розвиток фінансових технологій є необхідним елементом для створення сучасної країни з прогресивною економікою. Стратегія до 2025 року передбачала створення механізмів для нормативно-правового регулювання використання фінансових технологій на сам перед хмарного сховища на фінансовому ринку. Не зважаючи на тяжку ситуацію в Україні фінтех має перспективи до стрімкого розвитку, передумовами якого може слугувати

полегшення фінансових процесів в умовах війни та в період післявоєнної відбудови. Серед основних напрямів та перспектив розвитку фінансових технологій в Україні можна визначити:

- створення нових послуг та продуктів в банківській сфері та страхуванні;
- розробка ресурсів для створення прозорої фінансової системи, що буде зрозумілою та відкритою для користувачів;
- поширення та застосування технології блокчейн у фінансовій системі;
- опрацювання та розробка Open Banking у комерційних структурах;
- розвиток нових фінтех-ринків, з метою створення потужної системи, що втілить заплановані проєкти;
- впровадження фінансових технологій у соціальній сфері із застосуванням штучного інтелекту.

Аналізуючи намічений план нашої країни до початку повномасштабного вторгнення можна сказати, що економічна система нашої країни була готова для запровадження новітніх фінансових технологій. Зважаючи на війну беззаперечно ця стратегія зазнає змін та доопрацювання, але разом з відкриваються і нові можливості. Тож комплексний підхід та вчасне реагування на сучасні зміни може створити перспективи для розвитку фінансових технологій в Україні під час війни та у період відбудови.

3.2. Оптимізація кредитного портфелю банку

Один зі способів зниження ризику та максимізації прибутку банку - оптимізація структури кредитного портфеля.

Математична модель оптимізації структури кредитного портфеля комерційного банку в якості функції цілі має максимізацію його прибутку за рахунок здійснення кредитних операцій за наявності системи обмежень:

1. обмеження, встановлені ризик-менеджментом комерційного банку. Ці вимоги ґрунтуються на таких основних методах зниження кредитного ризику портфеля, як диверсифікація, лімітування та створення резервів.

2. обмеження Національного банку, що встановлені у вигляді нормативів кредитного ризику: -Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7); -Норматив великих кредитних ризиків (Н8); - Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (Н9); -Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (Н10) [21].

Математичною моделлю цієї задачі є лінійна оптимізаційна модель, цільовою функцією якої є прибуток банку від кредитних операцій. Позначимо функцію прибутку Z , яка залежить від часток ресурсів, вкладених у різні кредитні операції.

Приватбанк пропонує різноманітну кредитну програму. [39].

Приватним особам:

1. Кредитні картки.

–картка «Універсальна» - кредит до 200 000 грн, пільговий період -55 днів, обов'язковий щомісячний платіж -5%, процентна ставка поза пільговим періодом -3.5% від заборгованості (мінімум 100 грн.);

–картка «Універсальна Gold» -кредит до 200 000 грн, пріоритетне обслуговування, обов'язковий щомісячний платіж -5%, процентна ставка поза пільговим періодом -3.4% від заборгованості (мінімум 100 грн.).

Це найбільш функціональний мобільний додаток в Україні.

2. Кредит готівкою.

Умови отримання кредиту:

- максимальна сума кредиту -300 000 грн (розраховується індивідуально для кожного клієнта);
- процентная ставка - 1,5% на місяць;

- термін договору – 10, 20 та 36 місяців;
- мінімальна сума першого внеску – 0 грн;
- реальна річна процентна ставка- 37%.

3.Іпотечні кредити.

Кредити на житло – термін до 20 років, мінімальний аванс – 25%, висока процентна ставка, дорога страховка.

Первинний ринок	Вторинний ринок	Банківська нерухомість
12% – річна ставка в 1-й рік кредитування	12% – річна ставка в 1-й рік кредитування	12% – річна ставка в 1-й рік кредитування
UIRD* 12M + 4% – річна ставка з 2-го року кредитування	UIRD* 12M + 4% – річна ставка з 2-го року кредитування	UIRD* 12M – річна ставка з 2-го року кредитування
Термін кредитування – до 20 років	Термін кредитування – до 20 років	Термін кредитування – до 20 років
Аванс – від 25%	Аванс – від 25%	Аванс – від 25%

*UIRD - Український індекс ставок за депозитами фізичних осіб

4.Миттєвий кредит.

- максимальна сума кредиту - 300 000 грн (розраховується індивідуально для кожного клієнта);
- процентная ставка (від суми кредиту) - 2,9% на місяць;
- термін договору – до 24 місяців;
- мінімальна сума першого внеску – 20.70 грн;
- реальна річна процентна ставка- 84.95%.

У разі списання платежу з кредитних коштів картки «Універсальна» додатково списується комісія картки – 4%.

5. Оплата частинами.

Для здійснення покупок в онлайн магазинах.

- максимальна сума кредиту - 300 000 грн (розраховується індивідуально для кожного клієнта);
- процентна ставка (від суми кредиту) - 0,01% на місяць;
- термін договору – до 24 місяців;
- мінімальна сума першого внеску – 12 грн;
- реальна річна процентна ставка- 0.24%.

У разі списання платежу з кредитних коштів картки «Універсальна» додатково списується комісія картки – 4%.

Кредити бізнесу.

1. Кредити під заставу депозиту.

- ставка – від 2,5% річних у гривні;
- сума кредиту – мінімальна сума кредиту від 10 000 грн/500 USD/500 EUR, максимальна – без обмежень;
- термін кредиту – строк депозиту мінус 5 днів;
- забезпечення – депозит «Строковий» (декілька депозитів) за умови виплати процентів за депозитом на тіло депозиту (для клієнтів МСБ);
- без поруки третіх осіб.

2. Кредити на купівлю основних засобів, зокрема сільгосптехніки.

- ставка – UIRD (3 m) + 7% річних або від 0% річних за програмою уряду «Доступні кредити 5-7-9%».
- термін кредиту – 1–3 роки.
- сума кредиту – від 100 тис. грн.
- аванс – від 20% вартості ОЗ.
- графік погашення – щомісяця рівними частинами/платежами, адаптований (з урахуванням сезонності бізнесу).

4. Кредити КУБ – країна успішного бізнесу – для розвитку і розширення підприємницької діяльності.

Пропонують спеціальні умови для аграрного і туристичного бізнесу: АГРОКУБ, ТурКУБ, КУБ під заставу.

Агросезон – від 500 000 до 2 млн. грн. Використання коштів на будь-які сільськогосподарські потреби. Графік погашення адаптовано до стадій сільськогосподарського циклу.

КУБ під заставу – низька процентна ставка: від 0% за програмою уряду «Доступні кредити 5-7-9%» або UIRD (3 m) + 7% річних за програмою державних гарантій.

Сума 100 000 – 5 000 000 грн., з можливістю дострокового погашення без комісії.

Прості і прозорі умови оформлення.

Кредитний ліміт – до 2 млн грн. всього під 1.375% на місяць. Пільгові умови для аграріїв. Не потрібна застава.

5. Програма «Енергодім» для ОССБ. ОСББ отримують відшкодування до 60–70% витрат на роботи, матеріали та обладнання (залежно від пакета заходів з енергоефективності).

Комплексна енергомодернізація допомагає знизити енергоспоживання до 50%. (Тимчасово призупинено на період воєнного стану).

- вид кредиту – невідновлювальна кредитна лінія;
- термін кредиту – до 7 років;
- сума лінії – від 20 000 до 5 000 000 грн;
- ставка – 15% річних;
- сума кредиту – 100% від вартості проекту;
- графік погашення основної заборгованості й відсотків – щомісяця 25-го числа. Відсотки нараховуються та сплачуються щомісяця. Перші 3 місяці строку кредиту погашаються лише відсотки (для першого й другого етапів та для всіх траншів третього етапу), із 4-го місяця – ануїтетний графік.

- без застави;
- особливості - часткове відшкодування вартості проведених заходів з енергоефективності (будівельні, монтажні роботи тощо):

- для пакета А («Легкий») до 60%;
- для пакета Б («Комплексний») до 70%.

6. Кредитна лінія для малого і середнього бізнесу.

Умови	Тарифи
Цільове призначення	поповнення обігових коштів
Строк дії договору	від 1 до 3 років
Сума	• від 100 000 до 5 000 000 грн
Ставка	• 90 днів: гривня – 18%; • 180 днів: гривня – 19%;
Разова комісія	• 1% від суми кредиту;
Порядок погашення	проценти – щомісяця; тіло кредиту – кожні 90/180 днів
Забезпечення	нерухомість, обладнання, автотранспорт, сільгосптехніка, додатково – порука від фізичної особи – власника бізнесу

7. Овердрафт.

Термін дії договору – 1 рік.

Період безперервного використання коштів – 30 днів.

Процентна ставка в гривні – від 17,5% річних для клієнтів середнього та корпоративного бізнесів та від 18,5% річних для клієнтів малого бізнесу, диференційована за часом використання коштів.

Комісія – від 0,25 до 1% від суми фінансування.

Сума ліміту – пропорційно надходженням на поточні рахунки в ПриватБанку.

Остаточне рішення за ставкою та комісіями ухвалюється залежно від обсягів фінансування, видів забезпечення та співпраці за іншими продуктами банку.

8. Інвестиційний кредит для МСБ

Умови кредитування

Вид кредиту	непоновлювана кредитна лінія
Цільове призначення	фінансування будь-якого сезонного циклу виробництва, реалізація проєкту, інвестиційні цілі, придбання основних засобів, рефінансування кредитів інших банків
Валюта кредиту	гривня
Строк дії договору	від 1 до 5 років
Сума	від 200 000 до 10 000 000 грн
Ставка	14%
Разова комісія	1% від суми кредиту
Порядок погашення	проценти – щомісяця; тіло кредиту – рівними частинами/ індивідуальний графік (для сезонного бізнесу)
Забезпечення	нерухомість, обладнання, автотранспорт, сільгосптехніка, додатково – порука від фізичної особи – власника бізнесу

9. Кредитний ліміт на розрахунковий рахунок. Пільгові умови для аграріїв.

Умови кредитування

Встановлення ліміту	Безкоштовно
Сума: для юридичних осіб для підприємців	від 10 тис. до 2 млн грн від 10 тис. до 500 тис. грн
Щомісячна комісія (списується кожного 1-го числа місяця)	0,3% від суми максимальної заборгованості в попередньому календарному місяці
Ставка за кредитним лімітом	16,5%
Ставка прострочення (з 31-го дня користування кредитним лімітом)	33%
Комісія за перерахування коштів з поточного рахунку клієнта за рахунок кредитного ліміту на будь-які рахунки, держателем яких є сам власник поточного рахунку, або на будь-які картки (за винятком зарахувань заробітної плати на зарплатні картки ПриватБанку), а також на погашення будь-яких кредитів	3%

10. Лінія для клієнтів середнього та корпоративного бізнесу

Умови кредитування

Вид кредиту	Відновлювана кредитна лінія (без обіговості). Відновлювана кредитна лінія з періодом обіговості. Відновлювана кредитна лінія з обіговістю за траншами. Невідновлювана кредитна лінія
Термін кредитування	3 роки – обігові кошти. 5 років – основні засоби та інвестиційні цілі
Ставка	90 днів: гривня – 16,25% 180 днів: гривня – 17,25% 270 днів: гривня – 18% 360 днів: гривня – 18,25%
Графік погашення заборгованості	Обіговість і/або погашення наприкінці строку повернення кредиту та/або графік зменшення кредитного ліміту
Комісія	За надання фінансового кредиту: 0,25% – під забезпечення; 0,5% – для бланкових операцій. За керування фінансовим кредитом (щодо збільшення ліміту договору): 0,25% – під забезпечення; 0,5% – для бланкових операцій. За керування фінансовим кредитом (щодо збільшення строку користування): 0,25% – під забезпечення; 0,5% – для бланкових операцій

Отже, банк пропонує кредитну програму, котра, залежно від умов кредитування і типу позичальників, складається з $n=22$ видів кредиту.

Тоді X_i ($i = 1, \dots, n$) – це частка ресурсів, спрямованих банком на надання кредиту i -го виду. Дохідність кожного виду кредиту виражена його річною ефективною кредитною ставкою r_i . Позначимо витрати банку на здійснення кредитної діяльності як C . Вони складаються з процентних витрат (плати за залучені та запозичені ресурси), комісійних, операційних витрат і відрахувань до резервів. Тоді цільовою функцією моделі буде [39]:

$$Z = \sum_{i=1}^n \frac{r_i \times X_i}{100} - C \rightarrow \max \quad (3.1)$$

При виконанні умов:

-з метою забезпечення достатнього рівня диверсифікації кредитного портфелю частка кожного виду кредиту не повинна бути меншою від певної частки (d%) сукупного кредитного портфеля.

$$X_i \geq d \times \sum_i^n X_i \quad (3.2)$$

- частка кредитів, строк повернення яких більше 5 років, бланкові кредити, готівкові кредити, цільове використання яких не може бути проконтрольоване банком, повинні перевищувати частку (d), але не бути більшими за частку (h): надмірна обережність у кредитній діяльності може призвести до недостатніх або навіть від'ємних фінансових результатів.

$$\sum_{\sigma=1}^l X_{\text{риз}} \leq h \times \sum_i^n X_i \quad (3.3)$$

де σ вид ризикових кредитів;

L – кількість ризикових кредитів.

- надмірна обережність у кредитній діяльності може призвести до недостатніх або навіть від'ємних фінансових результатів, тому частка низькоефективних кредитів не повинна бути більшою від g% кредитного портфеля банку:

$$\sum_1^m X_j \leq g \times \sum_i^n X_i \quad (3.3)$$

де j – вид низькоефективних кредитів;

m – кількість низькоефективних кредитів.

-сума всіх кредитів не може перевищувати наявні ресурсів банку, якщо банк не має можливості залучити міжбанківські кредити.

$$\sum_i^n X_i \leq P \quad (3.4)$$

де P – наявні ресурси банку.

-обмеження Національного банку, що встановлені у вигляді нормативів кредитного ризику

-Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7):

$$X_{ij} \leq 0,25PK \quad j = 1, \dots \dots v \quad (3.5)$$

-Норматив великих кредитних ризиків (Н8):

$$\frac{\sum_i^n X_{ik}}{PK} \times 100\% \leq 800\% \quad k=1, \dots, s \quad (3.6)$$

-Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (Н9):

$$\frac{X_{il}}{CK} \leq 0.05 \quad l=1, \dots, m \quad (3.7)$$

-Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (Н10).

$$\frac{\sum_{i=1}^n X_i}{CK} \leq 0.3 \quad (3.8)$$

$$\sum_{j=1}^v X_{ij} + \sum_{k=1}^s X_{ik} + \sum_{l=1}^m X_{il} = \sum_{i=1}^n X_i \quad (3.9)$$

$$v+s+m=n \quad (3.10)$$

За допомогою інструменту «Пошук рішення» середовища Microsoft Office Excel знайдемо оптимальну структуру кредитного портфелю банку.

Отже, банк пропонує 22 види кредитів, які різняться за позичальниками, термінами, граничними сумами, забезпеченням, характером цільового використання.

При розрахунку використано дані про витрати банку, оприлюднені у звіті про фінансові результати за 2021 рік:

- процентні витрати – (6 537) млн. грн.;
- комісійні витрати – (11 840) млн. грн.;
- адміністративні та інші операційні витрати – (8 812) млн. грн.;
- розформування /відрахування до резерву під знецінення кредитів – 6 484 млн. грн.

Отже, за підсумками 2021 року загальна сума витрат (С) = 20 705 млн. грн. Звісно, що для отримання точніших результатів бажано взяти до розрахунку лише ту частину витрат, які пов'язані саме з кредитною діяльністю, адже банк проводить й інші активні операції, що потребують видатків. Але оприлюднена фінансова звітність не містить таких даних.

Нехай ризик-менеджментом банку встановлено такі значення часток:

$d\% = 1\%$, $h\% = 50\%$, $g\% = 33\%$. Кредитами з підвищеним ризиком вважатимемо кредити готівкою, надані за допомогою кредитної картки, автокредити до 7 років, іпотечні до 20 років, споживчі до 10 років, бланкові овердрафти й експрес-кредити без застави.

До низькоефективних кредитів віднесемо ті, ефективні ставки за якими нижчі 15%.

При цьому загальна сума кредитного портфеля не перевищує обсягу всієї ресурсної бази банку, за даними балансу банку на 31 грудня 2021 року його зобов'язання та власний капітал становлять 401 296 млн. грн.

Регулятивний капітал банку складає на 31.12.2021 року 40843 млн. грн., статутний капітал – 206 060 млн. грн відповідно.

Для збільшення точності розрахунків врахуємо лише ту частку ресурсів, яку банк має намір вкласти саме в кредитні операції, тому що з року в рік зростає частка ресурсів, які банк вкладає в цінні папери (табл.3.1).

Таблиця 3.1- Питома вага виданих кредитів в загальній сумі коштів клієнтів банку,%

Показники	2019		2020		2021	
	Сума	Питома вага,%	Сума	Питома вага,%	Сума	Питома вага,%
Кошти клієнтів банку	240 621	100	312 708	100	325 303	100
Сума кредитного портфелю	59 544	24.75	55 021	17.60	68 218	20.97
Інвестиційні ЦП банку	152 157	63.24	221 661	70.88	222 277	68.33
Невикористані кошти/використані на інші цілі	28 920	12.01	36 026	11.52	34808	10.70

Як видно з табл.3.1, сума кредитного портфелю зростає, але меншими темпами ніж зростають кошти клієнтів, тому питома вага виданих кредитів в загальній сумі коштів клієнтів банку зменшується.

Друга група обмежень, що ґрунтується на нормативах кредитного ризику, також потребує інформації щодо кожної кредитної операції, яка не оприлюднюється.

На основі всього масиву даних складаємо таку оптимізаційну модель:

$$Z = 0.6X_1 + 0.6X_2 + 0.37X_3 + 0.8495X_4 + 0.12X_5 + 0.24X_6 + 0.025X_7 + 0.05X_8 + 0.07X_9 + 0.09X_{10} + 0.165X_{11} + 0.15X_{12} + 0.18X_{13} + 0.19X_{14} + 0.175X_{15} + 0.185X_{16} + 0.14X_{17} + 0.165X_{18} + 0.1625X_{19} + 0.1725X_{20} + 0.18X_{21} + 0.1825X_{22} - 20\,705\,000 \rightarrow \max$$

$$X_i \geq 0.01 \times \sum_{i=1}^n X_i$$

$$X_1 + X_2 + X_3 + X_4 + X_{18} + X_{19} + X_{20} + X_{21} + X_{22} \leq 0.5 \times \sum_{i=1}^n X_i$$

$$X_7 + X_8 + X_9 + X_{10} + X_{12} \leq 0.33 \times \sum_{i=1}^n X_i$$

$$X_i \leq 0.25 \times 40\,843\,000$$

$$\sum_{i=1}^n X_i = 81\,325\,750$$

Розраховані значення факторів відобразимо на рис.3.1 і в табл. 3.2 і порівняємо їх із фактичними обсягами ресурсів.

Доходність, %		Сума, грн
60	x1	7503980
60	x2	682180
37	x3	682180
12	x4	682180
85	x5	17054500
24	x6	682180
2,5	x7	682180
5	x8	682180
7	x9	682180
9	x10	682180
16,5	x11	682180
15	x12	682180
18	x13	682180
19	x14	682180
17,5	x15	682180
18,5	x16	682180
14	x17	16372320
16,5	x18	682180
16,25	x19	682180
17,25	x20	682180
18	x21	682180
18,25	x22	682180

Рег капітал	
68218000	17054500
E	53892220

Z	d	h	g	CreditPortfolio=CP
3659707850	682180	50481320	20465400	68218000
		34109000	20465400	

$Z=3659707850 \times 0.01 = 36\,597.0785$ млн грн - процентний дохід

Рис.3.1 - Результати розрахунку оптимальної структури кредитного портфеля банку

Таблиця 3.2-Результати розрахунку оптимальної структури кредитного портфеля банку

Змінна	Значення змінної (сума кредиту), тис. грн	Частка кредиту (у % до загального обсягу кредитного портфеля)
X1	7503980	0.11
X2	682180	0.01
X3	682180	0.01
X4	682180	0.01
X5	17054500	0.25
X6	682180	0.01
X7	682180	0.01
X8	682180	0.01
X9	682180	0.01
X10	682180	0.01
X11	682180	0.01
X12	682180	0.01
X13	682180	0.01
X14	682180	0.01
X15	682180	0.01
X16	682180	0.01
X17	16372320	0.24
X18	682180	0.01
X19	682180	0.01
X20	682180	0.01
X21	682180	0.01
X22	682180	0.01
РАЗОМ	68 218 000	1

Таким чином, найбільш прибутковими для банку є :

Кредитні картки.

–картка «Універсальна» - кредит до 200 000 грн, пільговий період -55 днів, обов'язковий щомісячний платіж -5%, процентна ставка поза пільговим періодом -3.5% від заборгованості (мінімум 100 грн.);

–картка «Універсальна Gold» -кредит до 200 000 грн, пріоритетне обслуговування, обов'язковий щомісячний платіж -5%, процентна ставка поза пільговим періодом -3.4% від заборгованості (мінімум 100 грн.).

Миттєвий кредит.

- максимальна сума кредиту - 300 000 грн (розраховується індивідуально для кожного клієнта);
- процентна ставка (від суми кредиту) - 2,9% на місяць;
- термін договору – до 24 місяців;
- мінімальна сума першого внеску – 20.70 грн;
- реальна річна процентна ставка- 84.95%.

У разі списання платежу з кредитних коштів картки «Універсальна» додатково списується комісія картки – 4%.

Інвестиційний кредит для МСБ

Умови кредитування

Вид кредиту	непоновлювана кредитна лінія
Цільове призначення	фінансування будь-якого сезонного циклу виробництва, реалізація проекту, інвестиційні цілі, придбання основних засобів, рефінансування кредитів інших банків
Валюта кредиту	гривня
Строк дії договору	від 1 до 5 років
Сума	від 200 000 до 10 000 000 грн
Ставка	14%
Разова комісія	1% від суми кредиту
Порядок погашення	проценти – щомісяця; тіло кредиту – рівними частинами/ індивідуальний графік (для сезонного бізнесу)
Забезпечення	нерухомість, обладнання, автотранспорт, сільгосптехніка, додатково – порука від фізичної особи – власника бізнесу

Решта кредитів не є настільки привабливою для банку, оскільки або занадто ризикована, або низькорентабельна, тому їхня частка має становити по 1% від загального обсягу портфеля для забезпечення належного рівня його диверсифікації.

Оптимізація структури кредитного портфелю дозволить отримати банку чистий процентний дохід в сумі:

$36\,597.08 - 6\,537 = 30\,060.08$ млн. грн

Комісійний дохід за обраними кредитами:

Користування кредитними картками Приватбанку не передбачає сплату комісії.

При отриманні «Миттєвого кредиту» у разі списання платежу з кредитних коштів картки «Універсальна» додатково списується комісія картки – 4% (передбачимо, що це може статися додатково у 5% випадках) :
 $17054500 \times 0.04 \times 0.05 = 34\,109$ млн.грн.

1% - інвестиційний кредит : $16372320 \times 0.01 \times 0.5 = 81\,861.6$ млн.грн.

(0.5 – питома вага збільшення інвестиційного кредиту в кредитному портфелі банку)

Разом додатковий комісійний дохід, отриманий банком в результаті оптимізації структури кредитного портфелю, складає:

$34\,109 + 81\,861.6 = 115\,970.6$ млн. грн.

Кредитна політика банку із часом може трансформуватися залежно від кон'юнктури ринку або зміни стратегічних цілей банку. У цьому випадку система обмежень моделі може бути скоригована, тому в результаті дасть інший оптимальний розподіл кредитного портфеля.

З метою виявлення резервів підвищення ефективності кредитної діяльності за умови запланованого рівня дохідності та допустимого рівня ризику банки проводять аналіз кредитного портфеля, який здійснюється у двох напрямках: аналіз структури та динаміки кредитного портфеля (за строками кредитування, валютою кредитів, видами кредитних продуктів, галузями економіки, рівнем ризику тощо) та якісний аналіз кредитного портфеля (оцінення ризику та дохідності кредитного портфеля).

На основі цього аналізу керівництво банку формує ефективний кредитний портфель та приймає рішення щодо зміни його структури з метою підвищення дохідності вкладень та оптимізації з погашення позик, що позначається на ліквідності та прибутковості банку.

За допомогою використання оптимізаційної моделі було визначено оптимальну структуру кредитного портфелю банку, але загальна сума кредитного портфелю при цьому була незмінна.

Якщо врахувати той факт, що питома вага кредитного портфелю в загальній сумі рахунків клієнтів складає лише 20% і поставити вимогу, щоб кредитний портфель складав не менш як 35% від сукупних активів банку (зараз лише 20,97%), то оптимальна структура портфелю буде мати вигляд, відображений на рис.3.2.

60	x1	11104202		
60	x2	1390797		
37	x3	1135909		
12	x4	10261816		
85	x5	18397725		
24	x6	1135909		
2,5	x7	1135909		
5	x8	1135909		
7	x9	1135909		
9	x10	1135909		
16,5	x11	8135909		
15	x12	1135909		
18	x13	1135909		
19	x14	1135909		
17,5	x15	1135909		
18,5	x16	1135909		
14	x17	11135909		
16,5	x18	1135909		
16,25	x19	1135909		
17,25	x20	1135909		
18	x21	1135909		
18,25	x22	11135909		
			Reg капітал	
			113590900	28397725
			E	88600902
Z	d	h	g	CreditPortfolio=CP
3819210035	1135909	56795450	34077270	113590900
		56795450	34077270	

Рис.3.2 -Результати розрахунку оптимальної структури кредитного портфеля банку після збільшення його загальної суми

В цьому випадку до найбільш прибуткових додаються кредити середньому та корпоративному бізнесу, а також пільгові кредити для аграріїв,

що дозволить банку отримати ще більший процентний дохід та ще більший додатковий прибуток.

Висновки до розділу 3

Ефективність роботи банківської установи залежить від оптимізації кредитної політики та мінімізації витрат.

Питання мінімізації кредитних ризиків при здійсненні кредитної діяльності комерційними банками має значну актуальність не лише для самих банків, але і для розвитку економіки країни у цілому.

Мінімізація банківських ризиків може здійснюватися шляхом:

- диверсифікації кредитів;
- страхування кредитів;
- введення права застави;
- контролю кредитоспроможності позичальника;
- забезпечення достатнього рівня ліквідності;
- хеджування валютних операцій;
- розрахунку максимально можливого обсягу позики для надання

позичальнику.

Найдешевшим та найбільш простим методом зниження кредитного портфельного ризику є диверсифікація кредитного портфеля. Достатню диверсифікацію портфеля кредитів можна забезпечити через такі способи:

- застосування різних видів процентних ставок і способів нарахування та сплати процентів за кредит;
- диверсифікацію позичальників (здійснюється через встановлення лімітів для усіх кредиторів окремої групи);
- диверсифікацію забезпечення повернення кредитів;
- диверсифікацію кредитного портфеля відносно строків;

- раціонавання кредиту (тобто встановлення лімітів надання позик щодо окремих кредиторів або класів кредиторів залежно від фінансового становища;

- встановлення жорстких або гнучких лімітів кредитування щодо строків, суми, видів процентних ставок чи інших умов надання кредитів).

Математична модель оптимізації структури кредитного портфеля комерційного банку в якості функції цілі має максимізацію його прибутку за рахунок здійснення кредитних операцій за наявності системи обмежень.

Приватбанк пропонує кредитну програму, котра, залежно від умов кредитування і типу позичальників, складається з $n=22$ видів кредиту.

В результаті розрахунку оптимальної структури кредитного портфеля за визначеною функцією цілі і врахуванням обмежень визначено, що найбільш прибутковими для банку є :

Кредитні картки.

–картка «Універсальна» - кредит до 200 000 грн, пільговий період -55 днів, обов'язковий щомісячний платіж -5%, процентна ставка поза пільговим періодом -3.5% від заборгованості (мінімум 100 грн.);

–картка «Універсальна Gold» -кредит до 200 000 грн, пріоритетне обслуговування, обов'язковий щомісячний платіж -5%, процентна ставка поза пільговим періодом -3.4% від заборгованості (мінімум 100 грн.).

Миттєвий кредит.

- максимальна сума кредиту - 300 000 грн (розраховується індивідуально для кожного клієнта);
- процентная ставка (від суми кредиту) - 2,9% на місяць;
- термін договору – до 24 місяців;
- мінімальна сума першого внеску – 20.70 грн;
- реальна річна процентна ставка- 84.95%.

У разі списання платежу з кредитних коштів картки «Універсальна» додатково списується комісія картки – 4%.

Інвестиційний кредит для МСБ:

Цільове призначення- фінансування будь-якого сезонного циклу виробництва, реалізація проєкту, інвестиційні цілі, придбання основних засобів, рефінансування кредитів інших банків.

Сума	від 200 000 до 10 000 000 грн
Ставка	14%
Разова комісія	1% від суми кредиту

Решта кредитів не є настільки привабливою для банку, оскільки або занадто ризикована, або низькорентабельна, тому їхня частка має становити по 1% від загального обсягу портфеля для забезпечення належного рівня його диверсифікації.

Оптимізація структури кредитного портфелю дозволить отримати банку чистий процентний дохід в сумі 30 060. 08 млн. грн.

При збільшенні загальної суми кредитного портфелю до найбільш прибуткових додадуться кредити середньому та корпоративному бізнесу, а також пільгові кредити для аграріїв, що дозволить банку отримати ще більший процентний дохід та ще більший додатковий прибуток.

Кредитна політика банку із часом може трансформуватися залежно від кон'юнктури ринку або зміни стратегічних цілей банку. У цьому випадку система обмежень моделі може бути скоригована, тому в результаті дасть інший оптимальний розподіл кредитного портфеля.

РОЗДІЛ 4
РЕЗУЛЬТАТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНОЮ
ПОЛІТИКОЮ БАНКУ

4.1. Розрахунок прибутку від оптимізації структури кредитного портфелю банку

Після вирішення оптимізаційної економіко-математичної моделі вибору оптимальної структури кредитного портфелю банку для досягнення максимального доходу банку, представляємо відомості про загальний прогнозний річний дохід, який має отримати банк, табл. 4.1.

Таблиця 4.1-Фінансовий результат від впровадження оптимальної структури кредитного портфелю банку

Показник	2019	2020	2021	Прогноз
Чистий процентний дохід	19667	21 602	29 317	30 060.08
Залишки виданих позик	59544	55 021	68 218	68 218.0
Депозити, залучені на платній основі	240457	312568	325019	325019
Інші доходи	2113	1200	1286	1286
Чистий непроцентний дохід	24575	27649	35057	35 173
Операційний дохід	44 242	49 251	64 374	65 233.08
Прибуток до оподаткування	32 609	24296	35067	44 528.08
Витрати на сплату податку / доходи від повернення податку	0	6	(17)	8 015.05
Чистий прибуток	32609	24302	35050	36 513.03

Врахуємо, що банк отримав додатковий комісійний дохід, розрахований вище. Загальні витрати в сумі 20 705 млн грн – розрахунок теж наданий вище, враховані при визначенні прибутку банку.

4.2. Розрахунок прогнозних показників вдосконалення управління кредитною політикою банку

Для перевірки ефективності запропонованих заходів необхідно визначити показники ефективності діяльності банку:

- чистий процентний дохід;
- чисту процентну маржу;
- рентабельність активів;
- рентабельність власного капіталу.

Нові розрахункові значення фінансових показників за оптимальної структури кредитного портфелю приведені в табл. 4.2.

Таблиця 4.2 - Прогнозні показники ефективності діяльності банку

Показник	2019	2020	2021	Прогноз
Чистий процентний дохід	19667	21 602	29 317	30 060.08
Чистий прибуток	32609	24302	35050	36 513.03
Чиста процентна маржа, %	6.35	5.17	7.09	7.49
Рентабельність активів (ROA), %	10.52	6.35	8.73	9.10
Рентабельність власного капіталу (ROE), %	59.80	45.80	52.38	54.57

Чиста процентна маржа обчислюється як відношення чистого процентного доходу (П1) до загальних активів банку (А):

$$\text{ЧПМ} = \text{П1} / \text{А} * 100\%, \text{ або } \text{ЧМП} = (\text{Д1} - \text{В1}) / \text{А} * 100\% \quad (4.1),$$

$$\text{ЧПМ} = 30060,08 / 401296 = 0.0749$$

Порівняємо ці показники з фактичними показниками ефективності роботи банку за минулі роки і зробимо висновки:

Через впровадження запропонованої структури кредитного портфелю покращились такі показники ефективності діяльності банку, як процентна

маржа, чиста процентна маржа, показники рентабельності активів та власного капіталу.

Чиста процентна маржа збільшилась до 7.49%. Ці зміни відбулись за рахунок зростання процентного доходу банку в більшому співвідношенні порівняно із зростанням процентних витрат банку.

Рентабельність активів зросла до 9.10% (на 1.37%), а рентабельність власного капіталу – до 54.57% (на 2.19%).

Коефіцієнти фінансової стійкості банку залишились на рівні попереднього року тому, що дослідження не передбачало зміну суми зобовязань, власного капіталу і валюти балансу.

Таким чином, при застосуванні запропонованої моделі формування кредитного портфеля за рахунок планування обсягу окремих кредитних операцій, відбудеться загальне підвищення ефективності діяльності банку та зростання його фінансових результатів.

Висновки до розділу 4

Для перевірки ефективності запропонованих заходів було визначено показники ефективності діяльності банку: чистий процентний дохід; чисту процентну маржу; рентабельність активів; рентабельність власного капіталу та коефіцієнти фінансової стійкості банку і порівняно їх з фактичними показниками ефективності роботи банку за минулі роки.

В результаті оптимізації структури кредитного портфелю чиста процентна маржа збільшилась до 7.49%. Ці зміни відбулись за рахунок зростання процентного доходу банку в більшому співвідношенні порівняно із зростанням процентних витрат банку.

Рентабельність активів зросла до 9.1%, а рентабельність власного капіталу – до 54.57%.

Коефіцієнти фінансової стійкості банку залишились на рівні попереднього року тому, що дослідження не передбачало зміну суми зобовязань, власного капіталу і валюти балансу.

Таким чином, при застосуванні запропонованої моделі формування кредитного портфеля за рахунок планування обсягу окремих кредитних операцій, відбудеться загальне підвищення ефективності діяльності банку та зростання його фінансових результатів.

ВИСНОВКИ

Якість кредитного портфеля відіграє домінуючу роль для банків України. Хоча в останні роки зростає роль кредитно-інвестиційного портфелю банків. Це прояв зростання інтересу банків до роботи з цінними паперами.

Важливим в сучасних умовах політичної та економічної нестабільності є зростання ризикованості банківського кредитування, коли частка наданих позик не повертається своєчасно, зростає питома вага проблемної заборгованості й особливо гострою стає проблема підвищення якості кредитного портфеля банку.

Одним із головних завдань кредитної політики є контроль та зниження кредитного ризику у процесі банківської діяльності.

Основними методами кредитної політики є зміна величини облікової ставки та норм обов'язкових резервів, операції на відкритому ринку, обмеження або стимулювання розмірів кредиту тощо.

Для прийняття банком рішень на вибір власних цілей у сфері кредитування важливе значення мають:

- постановка загальних цілей діяльності банку на майбутній період відносно прибутковості й ліквідності;
- аналіз кредитного ринку по країні в цілому або регіону;
- оцінка перспектив розвитку ресурсної бази банку;
- вірна оцінка якості свого кредитного портфеля.

Але при прийнятті таких рішень економіко-математичні методи майже не використовуються, що призводить до вибору не завжди оптимальних рішень.

Тому в дослідженні обґрунтовано вибір оптимальної структури кредитного портфеля за допомогою використання економіко-математичних моделей.

Мета дослідження полягає в розробці шляхів підвищення ефективності прийняття управлінських кредитно – банківських рішень за допомогою розробки економіко-математичної моделі оптимізації структури кредитного портфеля банку за критерієм максимального прибутку.

Математична модель оптимізації структури кредитного портфеля комерційного банку в якості функції цілі має максимізацію його прибутку за рахунок здійснення кредитних операцій за наявності системи обмежень.

Приватбанк пропонує кредитну програму, котра, залежно від умов кредитування і типу позичальників, складається з $n=22$ видів кредиту.

В результаті розрахунку оптимальної структури кредитного портфеля за визначеною функцією цілі і врахуванням обмежень визначено, що найбільш прибутковими для банку є :

Кредитні картки.

–картка «Універсальна» - кредит до 200 000 грн, пільговий період -55 днів, обов'язковий щомісячний платіж -5%, процентна ставка поза пільговим періодом -3.5% від заборгованості (мінімум 100 грн.);

–картка «Універсальна Gold» -кредит до 200 000 грн, пріоритетне обслуговування, обов'язковий щомісячний платіж -5%, процентна ставка поза пільговим періодом -3.4% від заборгованості (мінімум 100 грн.).

Миттєвий кредит.

- максимальна сума кредиту - 300 000 грн (розраховується індивідуально для кожного клієнта);
- процентная ставка (від суми кредиту) - 2,9% на місяць;
- термін договору – до 24 місяців;
- мінімальна сума першого внеску – 20.70 грн;
- реальна річна процентна ставка- 84.95%.

У разі списання платежу з кредитних коштів картки «Універсальна» додатково списується комісія картки – 4%.

Інвестиційний кредит для МСБ:

Цільове призначення- фінансування будь-якого сезонного циклу виробництва, реалізація проєкту, інвестиційні цілі, придбання основних засобів, рефінансування кредитів інших банків.

Решта кредитів не є настільки привабливою для банку, оскільки або занадто ризикована, або низькорентабельна, тому їхня частка має становити по 1% від загального обсягу портфеля для забезпечення належного рівня його диверсифікації.

Оптимізація структури кредитного портфелю дозволить отримати банку чистий процентний дохід в сумі 30 060. 08 млн. грн.

При збільшенні загальної суми кредитного портфелю до найбільш прибуткових додадуться кредити середньому та корпоративному бізнесу, а також пільгові кредити для аграріїв, що дозволить банку отримати ще більший процентний дохід та ще більший додатковий прибуток.

Кредитна політика банку із часом може трансформуватися залежно від кон'юнктури ринку або зміни стратегічних цілей банку. У цьому випадку система обмежень моделі може бути скоригована, тому в результаті дасть інший оптимальний розподіл кредитного портфеля.

Для перевірки ефективності запропонованих заходів було визначено показники ефективності діяльності банку: чистий процентний дохід; чисту процентну маржу; рентабельність активів; рентабельність власного капіталу та коефіцієнти фінансової стійкості банку і порівняно їх з фактичними показниками ефективності роботи банку за минулі роки.

В результаті оптимізації структури кредитного портфелю чиста процентна маржа збільшилась до 7.49%. Ці зміни відбулись за рахунок зростання процентного доходу банку в більшому співвідношенні порівняно із зростанням процентних витрат банку.

Рентабельність активів зросла до 9.1%, а рентабельність власного капіталу – до 54.57%.

Коефіцієнти фінансової стійкості банку залишились на рівні попереднього року тому, що дослідження не передбачало зміну суми зобовязань, власного капіталу і валюти балансу.

Таким чином, при застосуванні запропонованої моделі формування кредитного портфеля за рахунок планування обсягу окремих кредитних операцій, відбудеться оптимізація структури кредитного портфелю банку, що сприятиме загальному підвищенню ефективності діяльності банку та зростанню його фінансових результатів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28 червня 1996р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Закон України «Про банки та банківську діяльність» від 7 грудня 2000 року № 2121 – III // Урядовий кур'єр. – 2001. №8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>

3. Закон України «Про господарські товариства» від 19 вересня 1991 року № 1576-ХІІ // (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, № 49, ст.682. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>

4. Закон України „Про інвестиційну діяльність”: від 18 вересня 1991р. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, N 47, ст.646. [Електронний ресурс]. –Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/1560-12

5. Закон України «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 року № 679-ХІV // (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 29, ст.238). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>

6. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 року № 2664-ІІІ // (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 1, ст. 1). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text>

7. Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» від 30 жовтня 1996 року № 448/96-ВР // (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 51, ст.292). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80#Text>

8. Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23 лютого 2012 року № 4452-VI // (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 50, ст.564). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#Text>

9. Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 5 квітня 2001 року № 2346-III // (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 29, ст.137). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14#Text>

10. Закон України «Про цінні папери і фондовий ринок» від 23 лютого 2006 року № 3480-IV // (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, № 31, ст. 268) . [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>

11. Про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Інструкція від 28.08.2005 №368. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>

12. Про порядок формування обов'язкових резервів для банків України - Постанова Правління НБУ №244 від 27.08.01р.

13. Антіпова Н. А. Вдосконалення ефективності кредитної політики банку як однієї з передумов конкурентоспроможності економіки [Електронний ресурс] / Н. А. Антіпова. – Режим доступу : http://library.kpi.kharkov.ua/Vestnik/2010_8/stati/Antipova.pdf. – Назва з екрану.

14. Вовчак О.Д. Кредит і банківська справа: підручник / О.Д. Вовчак. – К.: Знання, 2008. – 564 с.

15. Гуцал І. С. Дієвість кредитного механізму в економіці України [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук : спец. 08.04.01 / І. С. Гуцал ; Київ. нац. екон. ун-т. – Київ, 2004. – 31 с.

16. Домбровський В. В., Герасимов Є. С. Динамічна мережева модель управління портфелем цінних паперів за безперервного часу при

квадратичній функції ризику./В.В.Домбровський, Є.С.Герасимов. – Вісник Томського держ. ун-та. – 2000. – № 269. – С. 7173.

17. Дрьомова У.В. Проблемні аспекти формування та оцінки потенціалу розвитку банківського довгострокового кредитування./У.В.Дрьомова.- С. 105-109. URL: biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/.../1/4.%20Dremova.pdf (дата звернення 29.09.2022).

18. Дума Л., Бурда М. Оптимізація портфеля цінних паперів з невідомими середніми// III Всеукр. наук. конф. з фінансового аналізу студентів та аспірантів: Матер. конференції. – Львів, 19-21 квітня 2004.- С.20-22.

19.Карбівничий І. В. Оптимізація фінансового забезпечення механізму кредитної політики банку / І. В. Карбівничий // Економіка, фінанси, право. – 2010. – №3. – С. 17–22.

20.Кузнєцов Д. Ф. Численне моделювання стохастичних диференціальних рівнянь та стохастичних інтегралів./Д.Ф.Кузнєцов.–СПб.: Вид-во Політехнічного ун-ту. – 2010. – 816 с.

21.Лаврушина О.І. Банківський менеджмент: підручник. — 2-е вид., перераб. і доп. / О.І. Лаврушина. — М.: КНОРУС, 2011. — 560 с.

22.Луців Б.Л. Інвестиційний банківський портфель./Б.Л.Луців.– К.: Лібра, 2002. – 192 с.

23.Любар О.О. Кредитна політика банків: види та моделі./О.О.Любар// Вісник університету банківської справи Національного банку України.- 2010.- № 3(9).- С. 183-185.

24. Миськів Г.В. Формування та розвиток кредитного ринку України : дис. ... докт. екон. наук : 08.00.08. Київ, 2016. 502 с.

25. Національний банк України: Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/develop-strategy/fintech2025>

26. Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості в умовах воєнного стану в Україні. [Електронний ресурс]. – 2022. – Режим доступу: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-finansovoyi-stiykosti-v-umovakh-voennoho-4>

27. Основні показники діяльності банків/Статистика банків України.- [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/>).
28. Островська Н.Л. Моніторинг в системі управління кредитною діяльністю банку: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08. Київ, 2014. 23 с.
29. Офіційний сайт Monobank. URL: <https://www.monobank.ua/dashboard?lang=uk>
30. Приватбанк запускає програму кредитування. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://privatbank.ua/news/2022/5/12/1648>
31. Пшик Б.І. Ситуаційне моделювання діяльності банку./Б.І.Пшик – Львів: ЛБІ НБУ, 2003. – 191 с.
32. Розрахунок коефіцієнта покриття ліквідністю Приватбанку. [Електронний ресурс].-Режим доступу: https://static.privatbank.ua/files/dod10_20221001.pdf
33. Скоморович І.Г. Банківські операції: навч. посібник. Львів : В-цтво ПП «Магнолія 2006», 2010. 482 с.
34. Толстошеєва А.В. Забезпечення безпеки кредитної діяльності банків: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08. Київ, 2015. 22 с.
35. Ті, що вистояли. Рейтинг банків -2022. [Електронний ресурс].-Режим доступу: <https://mind.ua/publications/20246130-ti-shcho-vistoyali-rejting-bankiv-2022>
36. Фінансова звітність Приватбанку.- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://privatbank.ua/about/finansovaja-otchetnost>.
37. Шклярук С. Г. Портфельне інвестування. Теорія та практика./С.Г.Шклярук. – М: Нора-принт. – 2000. – 350 с.
38. Штефан Н.М., Соляник Л.Г., Стефаненкова Ю.С. Оптимізація портфелю банківських продуктів в умовах розвитку Fin Tech з використанням економіко-математичних моделей// Економічний Вісник Дніпровської політехніки, Дніпро, НТУ «ДП». -2022, №3. С.72-82.

39. Shtefan, N. Bank's credit and investment portfolio structure optimization. *Економічний Вісник Дніпровської політехніки*, Дніпро, НТУ «ДП». - 2021. №4. С.142-156.
40. Markowitz H.M. Portfolio Selection, *Journal of Finance* 7(1). March, 1952. – P. 77-91.
41. Markowitz H.M. *Portfolio Selection: Efficient Diversification of Investment*, Wiley, New York, 1959.
42. Markowitz H.M. *Mean Variance Analysis in Portfolio Choice and Capital Markets*, Basil, Blackwell, 1990.